

AZ EURÓPAI MINIÁLLAMOK KÖZJOGI FEJLŐDÉSE ÉS BERENDEZKEDÉSE

V. A Vatikánvárosi Állam

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
1.1 Bevezető gondolatok	4
1.2. Röviden a Vatikánvárosi Államról	5
1.3. A Vatikánvárosi Állam a nemzetközi jogban	6
Államiság a nemzetközi jogban	6
Államterület.....	7
Népesség.....	9
Kormányzat	10
Nemzetközi kapcsolatok	10
2. Vatikán fogalmi elhatárolása	12
2.1. A Vatikán fogalom vizsgálata	12
Vatikán.....	12
Az Egyház	12
A Pápai Állam	13
A Szentszék	14
A pápa.....	14
2.2. A pápa személye, mint a fogalmi vizsgálódás kiindulópontja	14
A pápa hivatalai	15
A pápa címei.....	16
3. A Vatikánvárosi Állam alkotmányos berendezkedése	18
3.1. Az államfő	18
3.2. A szuverén	19
3.3. A hatalmi ágak.....	20
A törvényhozó hatalom	20
A végrehajtó hatalom	21
A bírói hatalom.....	22
3.4. Állami jelképek	23
3.5. Gazdaság aspektusok.....	24
4. A Vatikánvárosi Állam jogrendje	26
4.1. Kánonjog	27
4.2. A Lateráni Szerződések	27
4.3. Az Alaptörvény.....	27
4.4. A törvények	28
A pápa alkotta törvények.....	28
A Bíborosi Bizottság által alkotott törvények	28
4.5. Az olasz jog	29

Az Olasz Köztársaság törvényei	29
Az olasz municipiális normák	30
4.6. Nemzetközi egyezmények.....	30
5. A Vatikánvárosi Állam igazgatása	31
5.1. A Kormányzóság	33
5.2. Az igazgatóságok.....	34
A Pénzügyi Igazgatóság	34
Az Általános Szolgáltatások Igazgatósága.....	34
A Biztonsági és Polgái Védelmi Igazgatóság.....	35
Az Egészségügyi és Köztisztasági Igazgatóság	35
A Múzeumokat Felügyelő Igazgatóság	36
A Műszaki Szolgáltatások Igazgatósága	36
A Telekommunikációs Igazgatóság.....	37
A Gazdasági Szolgáltatások Igazgatósága	37
A Pápai Villákért felelős Igazgatóság.....	37
5.3. A központi hivatalok.....	37
5.4. A Kormányzóság által felügyelt intézmények.....	38
5.5. Fegyveres szervek	38
6. Tendenciák a Vatikánvárosi Állam fejlődésében és záró gondolatok	40
6.1. Közjogi fejlődés	40
6.2. Vatikánvárosi Állam a nemzetközi kapcsolatokban.....	42
6.3. Záró gondolatok	44
Felhasznált források:	45
Bibliográfia:	45
Cikkek:	46
Jogszabályok:	47
Egyéb jogforrások:	49
Egyéb internetes források:.....	49
Személyes forrásközlés:	51

1. BEVEZETÉS

1.1 Bevezető gondolatok

Max Weber majd egy évszázada tömörítette modernitáselméletét az "Entzauberung der Welt"¹ szókapcsolatba. Azt hihetnénk, hogy a XX. század borzalmai, valamint a robbanásszerű technológiai fejlődés még inkább gyengítette a transzcendens világ, a vallások és az egyházak iránti érdeklődést. Ennek ellenére a Vatikán és a pápaság mindmáig a figyelem középpontjában helyezkednek el. Történelmi hagyományai, közösségépítő szerepe és ezt az alig fél négyzetkilométernyi területet körülvevő misztikum máig sok ember kíváncsiságát felkelti.

Viszont Vatikán nemcsak a hétköznapi ember, hanem a tudományok érdeklődését is vonzza. Ennek ellenére csekély számú tudományos mű tárgyalja, és a Szentszék, valamint a pápa személye mellett ezek közül még kevesebb koncentrál magára az államra, ha mégis megteszik, mindez leginkább egy adott tudományág szemszögéből történik: pl. hittudomány, nemzetközi kapcsolatok, kommunikáció, történelem. Ebben a fejezetben a Vatikánvárosi Államot érintő kérdésköröket igyekszünk több nézőpontból, így főként nemzetközi jogi, alkotmánytörténeti, közigazgatási és szükség szerint teológiai aspektusból vizsgálni.

Szükségszerűen kísérletet teszünk elhatárolni a Vatikánvárosi Államot az őt felügyelő egyházi szervezettől és egyéb jelentéstartalmaktól, bemutatjuk a pápa személyét és intézményét, akinek számos hivatala és címe közül csak egyik a Vatikánvárosi Állam államfői tisztsége. Röviden áttekintjük, hogy a pápa milyen módon vált világi hatalom birtokosává, államalkotó tényezővé, illetve egy modern állam vezetőjévé.

Az államtörténetet követően a Vatikánvárosi Állam alkotmányos berendezkedését tárjuk fel, külön kitérve a hatalmi ágak működésére, illetve a végrehajtó hatalom részletesebb ismertetésére. Az atipikus igazgatási struktúra részletes bemutatása során, kitérünk az állami igazgatóságok és hivatalok szerepére. A komplex jogrendszer elemzése során, rendszerbe foglaljuk és tipizáljuk a vatikáni állam jogának forrásait, végül áttekintjük a közjogi fejlődése tendenciáit, illetve nemzetközi kapcsolatait.

¹ Szó szerinti jelentése varázstalanítás. Weber a fogalommal a tudományok, a jogfejlődés és a gazdaság területén végbement racionalizációt magyarázza. Ld. WEBER, Max (1958): *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York, Charles Scribner's Sons. 221-222.

A Vatikánvárosi Állam működésének és létének kérdésköreit csekély számú szakirodalom vizsgálja, ezek közül azonban ki kell emelni Érszegi Márk Aurél „Pápa Szentszék Vatikán” című művét. A többi kötet és tanulmány inkább retrospektív nézőpontú és a XX. század előtt történetekre, vagy a „Római kérdésre”² koncentrálnak. Emiatt szükséges az angol, német és olasz nyelvű szakirodalom feldolgozása és tanulmányozása, amit Magyarország Vatikáni Nagykövetségének tanácsosával - a korábban méltatott kötetet szerző Érszegi Márk Auréllal - készített személyes forrásközlés egészített ki.

1.2. Röviden a Vatikánvárosi Államról

A Vatikánvárosi Állam az 1929-ben Olaszország és a Szentszék által megkötött Lateráni Szerződéssel jött létre,³ az állam szuverén jogait az Apostoli Szentszék gyakorolja. A maga 0,44 km² nagyságú államterületével és körülbelül 800 fős lakosságával⁴ a világ legkisebb államáról van szó szokatlan intézményekkel és olyan jelenségekkel, melyeket a modern állam- és politikatudomány terminológiája nehezen tud magyarázni, illetve kategorizálni. Mindemellett – ha az Ótestamentumot, mint az üdvtörténet részét is számítjuk – Vatikánnak a szellemi gyökerei is több ezer évre nyúlnak vissza. Amit területe és lakossága mellett biztosan elmondhatunk még róla, az az Olaszországgal fennálló – nemcsak földrajzi értelemben vett – szoros viszony.

A két állam kapcsolata San Marino helyzetéhez hasonló, tehát nagy fokú gazdasági, infrastrukturális és kulturális összefonódásról beszélhetünk, ami a Vatikánvárosi Állam esetében a pápaság jelenléte miatt még összetettebb. Az állam hivatalos neve Status Civitatus Vaticanae, vagyis Vatikánvárosi Állam, amelyet fontos megkülönböztetni a Szentszéktől, az egyház szervezetétől és a pápaság fogalmától, hiszen nem szinonimákról van szó. Az állam területét, emberállományát, szervezetét és jogalanyiságát tekintve is eltér a katolikus egyháztól, feladata az egyházi vezetés államoktól való függetlenségének biztosítása.

A Vatikánvárosi Állam gyakorlatilag egy Róma városában található enklávé, amely 3,6 km hosszúságú nyitott határvonallal rendelkezik. Az országhatárok egészen egzakt módon

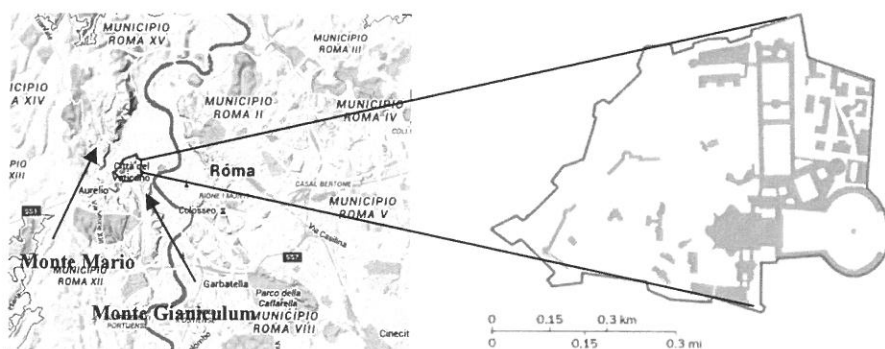
² A Pápai Állam megszűnéséről, valamint a Szentszék és az Olasz Királyság konfliktusairól ld.: BALANYI György (1929): *A római kérdés*. Budapest, Szent István Társulat.

³ Lateráni Szerződés 3. cikk (1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 19:55)

⁴ A 2011-es népszámlálási adatok szerint. Ld. HEATH-BROWN, Nicolas (szerk.): *The Statesman's Yearbook 2017 – The Politics, Cultures and Economies of the World*. London, Palgrave Macmillan UK, 2016. 1449.

meghatározhatók,⁵ viszont a vizsgálódást nehezíti, hogy nem egyeznek meg a történelmi hagyományok és a geográfia szerint Vatikánnak nevezett földrajzi tájegységgel.

Az Ager Vaticanusról, vagyis a vatikáni földről szóló egyik legkorábbi említés a római történetíró, Titus Livius nevéhez fűződik, aki a faliscusi és vaticani földeken összpontosított római haderőről tudósít Kr. e. 303-ból.⁶ Ekkor Róma nyugati határánál, a Tiberis folyó jobb partján, a Monte Mario és a Monte Gianiculum hegyek között fekvő területet nevezték Ager Vaticanusnak.⁷ A tulajdonnév a latin “vates” szóból ered, ami jóst, vagy dalnokot jelent. Az etimológiai vizsgálódás arra enged következtetni, hogy nemcsak a Krisztus előtti negyedik században nemcsak hadműveleteket, hanem valamilyen szertartásokat is végeztek az akkor még lakatlan területen.

1. sz. ábra. Az Ager Vaticanus és a Vatikáni negyed

Vatikan, mint államterület ma viszont ennél jóval kisebb, azonban mielőtt részletesen áttekintenénk a területiséghez kapcsolódó kérdéseket - mivel államiságot determináló tényezőről van szó - érdemes elsőként az államiság fogalmát, kritériumait körbejárni.

1.3. A Vatikánvárosi Állam a nemzetközi jogban

Államiság a nemzetközi jogban

Az államiságnak lehetnek szubjektív és objektív kritériumai is a nemzetközi jogban. A szubjektív kritériumok – vagyis egy állam elismerése egy másik állam által - a 19. századig számítottak konstitutív aktusnak. Az egykori Pápai Állam (754-1870) az államelismerés

⁵ Ld. 1. sz. ábra (saját szerkesztés).

⁶ LIVIUS, Titus (1982): *A római nép története a város alapításától II.* Budapest, Európa Könyvkiadó. 132.

⁷ A Monte Mario és Monte Gianiculum hegyeket, illetve az általuk közrefogott területet ld. az 1. sz. ábra bal oldalán.

szubjektív oldalát létezésének nagy részében bírta, sőt a legtöbb állam a Pápai Állam megszűnését és az ún. garanciális törvény elfogadásátt⁸ ("Legge delle guarentigie") követően is diplomáciai kapcsolatot tartott fent a Szentszékkal, ami így elméletileg egy területét elvesztett szuverénnek, államszerű entitásnak volt tekinthető.

Az államiság kritériumainak konkrét meghatározása Georg Jellinektől származik, aki a három tényező meglétében látta az állam fennállását.⁹ Ezek közül az első az államterület, a második tényező a területen élő népesség, a harmadik tényező a területen és az őket kormányzó szuverén. A nemzetközi jogban Jellinek elméletére építve az 1933-as montevideói egyezmény révén kerültek szabályozásra az államiság kritériumai, melynek első cikke négy feltételt ír elő:¹⁰

- állandó lakosság
- meghatározott terület
- kormányzat
- más államokkal való kapcsolattartás képessége.

Államterület

A Vatikánvárosi Állam határait – melyek Róma városán belül futnak - a Lateráni Szerződés egészen konkrétan meghatározza. Az államhatárt északról, nyugatról és délről a történelmi Leóváros XVI. századi falai alkotják, míg keletről a Viale di Porta Angelica, illetve Bernini kolonnádjainak vonala határolják.¹¹ Szintén könnyen összezavarhatják az embert egyes külterületek és ingatlanok, melyeknek a Vatikánvárosi Állam a tulajdonosa ugyan, viszont az államterületén kívül esnek.¹² Ide tartozik a Hittani Kongregáció (Palazzo del Santo Uffizio), a környező épületek, közterületek,¹³ melyek a Szent Péter tértől közvetlenül délre helyezkednek el, valamint a VI. Pál-csarnok keleti része, ami egy a nemzetközi jogban egyedülállónak számító jelenség, ugyanis az államhatár az épület belsejében halad végig kettévágva azt.

⁸ Legge n. 214 sulle prerogative del Sommo Pontifice e della Santa Sede, e sulle relazioni dello Stato con la Chiesa, 13 maggio 1871. [A papa és a Szentszék előjogairól, valamint az állam és az egyház viszonyáról szóló 1871. évi 214. törvény (Olasz Királyság)].

⁹ Ld.: JELLINEK, Georg: *Allgemeine Staatslehre*. Berlin, Verlag von Julius Springer, 1922.

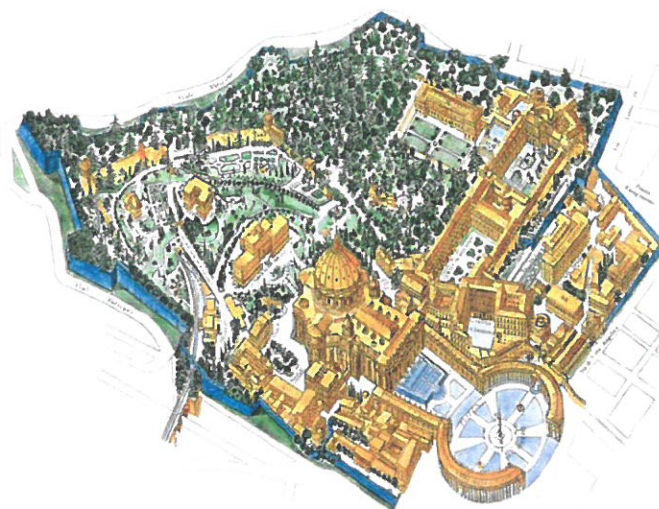
¹⁰ KARDOS József – LATTMANN Tamás (szerk.): *Nemzetközi jog*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 107-110.

¹¹ ÉRSZEGI Márk Aurél (2014): *Pápa, Szentszék, Vatikán*. Budapest, Szent István Társulat. 166.

¹² Lateráni Szerződés 14. cikk (1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 20:13)

¹³ A területen kívüli ingatlanok jól megfigyelhetők a Vatikáni Állam hivatalos térképén, ahogy a VI. Pál Csarnokot kettészelő államhatár jelenségét is (77 sz.). http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/geografia/piantina_compressapdf.pdf (Utolsó letöltés: 2016.04.27.)

Az 1929-es Lateráni Egyezmény értelmében az államhatárok közvetlen környezetétől távolabb is léteznek a Vatikánvárosi Állam tulajdonába adott, úgynevezett területen kívüli ingatlanok, birtokok. Ezek közül a bazilikákról - mint például a Santa Maria Maggiore, vagy a San Paolo – és a Szent Calixtus-katakombákról az egyezmény 13. cikke, míg a pápa nyári rezidenciájaként működő Castel Gandolforól és egyéb ingatlanokról a 14., a 15. és a 16. cikk nyilatkozik.

2. sz. ábra. A vatikáni negyed¹⁴

A Lateráni szerződés a környező területen történő építkezést az olasz állam számára a Szentszékkal történő közös megegyezéshez köti, illetve tiltja a Vatikánvárosi Állam területe fölött repülővel történő áthaladást.¹⁵ Bár önálló államterülettel bír, a Vatikánvárosi Állam a szerződésben a területiséget érintő korlátozásokat is vállalt. A Szent Péter téren biztosítani kell a szabad áthaladást, egyúttal az olasz rendőrhatalóságok számára lehetővé kell tenni, hogy a bazilika lépcsőjéig eljussanak, de a Szentszék igénye esetén az olasz rendőrhatalomnak vissza kell vonulnia a Bernini-kollonnádok vonaláig.¹⁶ Mindemellett a Vatikánvárosi Állam köteles gondoskodni arról, hogy művészi és tudományos kincsei látogathatóak maradjanak.¹⁷

¹⁴ Italiantribune weboldal. *The Vatican City State*. Forrás: <https://i0.wp.com/www.italiantribune.com/wp-content/uploads/2016/02/vatican-map.jpg> (Utolsó letöltés: 2017.06.25.)

¹⁵ Lateráni Szerződés 7 cikk (1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 20:22)

¹⁶ Lateráni Szerződés 9 cikk (1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 20:22)

¹⁷ Lateráni Szerződés 18. cikk (1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 20:25)

Népesség

Az államterület mellett meg kell említeni az egyik legfontosabb államalkotó tényező, vagyis a lakosság különleges helyzetét is. Mivel az ország lakosságát nagyrészt egyházi személyek teszik ki, akiknek az egész keresztény világ egyes püspökségeinek képviselője is feladatuk lehet, származását tekintve a Vatikánvárosi Állam lakossága rendkívül heterogén.

Vatikáni népről, etnikumról, nemzetről nem beszélhetünk, de a Lateráni Egyezmény a vatikáni lakosságot a Szentszék főhatalma alá helyezte.¹⁸ A vatikánvárosi állampolgárság létezik, melyet napjainkban a lakosság több mint fele birtokol. Mint sok más tekintetben, a Vatikánvárosi Állam az állampolgárság megszerzése szempontjából is különleges, hiszen a *ius sanguinis* elv egyáltalán nem érvényesül és a *cölibátus* miatt a *ius soli* elvnek is csak a Szentszék világi alkalmazottai és diplomatái esetében lehetne értelme - elméletben.

Születéssel alanyi jogon állampolgárság nem szerezhető, azt csak a Kormányzóság elnöke adományozhatja a szolgálat teljesítésére, ami a hivatali, vagy szolgálati idő lejártáig tart, és kiterjedhet a hivatalnokok, vagy diplomaták családtagjaira is.¹⁹ Az állampolgársággal nem rendelkező személyek tartózkodási joggal élhetnek az országhatárokon belül.

A vatikáni lakosok helyzetét a II. János Pál által 1987-ben kiadott *Quo Civium Iura* című motu proprio,²⁰ valamint a 2011-ben kiadott CXXXI. törvény (*Legge Sulla Cittadinanza Residenza E L'accesso*) szabályozza.²¹ A törvény három kategóriát különböztet meg, eszerint állampolgársággal rendelkeznek a bíborosok, a Szentszéken szolgálatot teljesítő diplomaták, valamint a Vatikánvárosi Államban betöltött hivatal okán az állam területén tartózkodó személyek. A vatikáni állampolgárság valamilyen hivatal betöltésével keletkezik és a tisztség megszűnésével elveszik. Ha emiatt egy adott személy hontalanná válna, a Lateráni Szerződés értelmében olasz állampolgárrá válik.²²

A vatikáni állampolgárság megszerzésével kapcsolatban számos alkalommal felmerült a kérdés, hogy az új állampolgár elveszti-e eredeti állampolgárságát, illetve meg kell-e az érintett személyt fosztani attól. A legnagyobb vitát XVI. Benedek pápa ügye váltotta ki, akivel

¹⁸ Lateráni Szerződés 9. cikk (1929).

¹⁹ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 171.

²⁰ A „*Quo Civium Iura*” c. motu proprio (1987.XI.21.). Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_21111987_quo-civium-iura.html (Utolsó letöltés: 2017.04.12.)

²¹ Legge n. CXXXI sulla cittadinanza residenza e l'accesso, 22. febbraio 2011. (Az állampolgárságról, a tartózkodásról és a belépésről szóló 2011. évi CXXXI. törvény)

²² Lateráni Szerződés 9. c. (1929) <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11. 20:13)

kapcsolatban a német választások előtt felvetették a kérdést, hogy mint egy idegen állam vezetője részt vehet-e a németországi választásokon, hiszen az állampolgársági törvény szerint²³ az a német állampolgár, aki más európai országban állampolgárságot szerez, egyúttal elveszti német állampolgárságát. Végül a német szövetségi Belügyminisztérium, valamint Bayern szövetségi államban található Oberpfalz kormányzati kerület is állást foglalt az ügyben,²⁴ kimondva, hogy Joseph Ratzinger vatikáni állampolgársága a pápai tisztség felvételével automatikusan keletkezett, így az állampolgársági törvény 25§-a rá nem vonatkozik, egyúttal mint német állampolgárt megilleti őt a választójog.

Kormányzat

Az önálló kormányzati hatalom megléte feltételezi, hogy az állam szuverénje a hatalmat önállóan gyakorolja. Ilyen szempontból is különös a Vatikánvárosi Állam, hiszen a területén az Apotoli Szentszék a szuverén, vagyis az állam és a területén főhatalmat gyakorló entitás két különböző alanya a nemzetközi jognak. Ennek ellenére a Szentszék nem számít idegen hatalomnak, hiszen a Vatikánvárosi Államot létrehozó Olaszországgal kötött szerződés egyik szerződő fele volt, maga a Vatikánvárosi Állam pedig éppen azért jött létre, hogy a Szentszéknek, mint a szuverénnek egy területet biztosítson, amelyen az szuverenitását gyakorolhatja. A "Római kérdést" megoldó – már említett – Lateráni Szerződésben az Olasz Királyság *"... elismeri a Szentszéknek a Vatikánra való teljes tulajdonjogát, kizárólagos és korlátlan hatalmát és szuverén iurisdictióját, úgy, ahogy jelenleg van összes függőségével és jövedelmével, létesítve ezen a módon a Città del Vaticanót különleges célokkal és a jelen szerződésben megjelölt módzatokkal."*²⁵

Nemzetközi kapcsolatok

Bár a Vatikánvárosi Állam eredeti nemzetközi jogalanyisággal rendelkezik, a pápa mégis inkább a Szentszéken keresztül vesz részt a nemzetközi kapcsolatokban, ami logikus és indokolt, hiszen a Szentszék évszázadok óta folytat diplomáciai tevékenységet, és tölt be egyben domináns szerepet. A diplomáciai kapcsolattartás világi formái csak a XV. századtól

²³ StAG 25§.

²⁴ Oberpfalz hivatalos weboldala. Oberpfalz kormányzati kerület hivatalos állásfoglalása
http://www.regierung.oberpfalz.bayern.de/aktuell/presse/anlagen/anl_pm06/papstbesuch/staatsan/staatsan_deutsch.pdf (Utolsó letöltés: 2017.04.02.)

²⁵ Lateráni Szerződés 3. c. (1929)

kezdték megjelenni kezdetleges módon,²⁶ melyeknek az egyházi külkapcsolati intézményekkel (legatusok, nunciusok, internunciusok) való kompatibilitását majd az 1815-ös Bécsi Kongresszus Záróokmányának 17. melléklete,²⁷ illetve a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961-es Bécsi Egyezmény²⁸ teremtette meg.

A Vatikánvárosi Állam aktivitása a nemzetközi kapcsolatok terén erősen korlátozott, például az államra vonatkozó nemzetközi szerződéseket is a Szentszék köti meg a Vatikánvárosi Állam nevében. Azt viszont érdemes megjegyezni, hogy amikor a pápa diplomáciai útra megy, nagykövetet fogad, konkordátumot²⁹ ír alá, vagy hivatalos látogatást tesz, nem a Vatikánvárosi Államot és nem is Szentszéket képviseli, kivéve ha valamilyen technikai jellegű megállapodást köt. Nem egy állami érdek vagy akarat reprezentálása történik tehát, hanem a pápa maga megy el, a pápa maga tesz látogatást, mint az Egyetemes Egyház vezetője. A Szentszék általában nem a diplomáciai tevékenység tárgya, hanem annak folytatásához biztosítja a nemzetközi jogi kereteket.³⁰ Ha pedig egy állam nem ismerné el a Szentszék nemzetközi jogalanyiságát, a pápa számára adott a tény, hogy egy létező szuverén ország államfője, ami a nemzetközi kapcsolatokban a többi államfővel ekvivalenssé teszi őt.

²⁶ HALÁSZ Iván (2010): *Diplomácia és diplomaták*. Budapest, Aula Kiadó. 53-56.

²⁷ Staatsvertrage weboldal. *Das Reglement über den Rang zwischen den diplomatischen Agenten*. 1815. (Szabályzat a diplomáciai képviselők rangjáról). Forrás: <http://www.staatsvertrage.de/Frieden1814-15/diplomatenstatus1815.htm> (Utolsó letöltés: 2017.11.21.)

²⁸ United Nations Office of Legal Affairs. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961 Art. 14. (Bécsi Egyezmény a diplomáciai kapcsolatokról, 1961, 14. cikk). Forrás: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Utolsó letöltés: 2017.11.21.)

²⁹ A Szentszék és egy állam vezetője között létrejövő kvázi nemzetközi szerződés. Ld.: ERDŐ Péter (2014): *Egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat. 90.

³⁰ Személyes forrásközlés: ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2017.10.19. Róma-Budapest (telefonos interjú)

2. VATIKÁN FOGALMI ELHATÁROLÁSA

A Vatikánvárosi Állam vizsgálata azért sem egyszerű, mert rengeteg módon és értelemben összeszővődik más történelmi, kulturális, földrajzi, teológiai, jogi kategóriákkal és fogalmakkal. A hétköznapi ember fejében gyakran keverednek a Vatikán, az Egyház, a kereszténység, a Pápai Állam, a Szentszék, valamint a pápaság kifejezések. Ezek tisztázása a Vatikánvárosi Állam helyzetének megértéséhez elengedhetetlen.

2.1. A Vatikán fogalom vizsgálata

Vatikán

A Vatikán - ahogy arról már szó volt - jelenthet államot (az 1929-től létező Vatikánvárosi Állam), földrajzi tájegységet (Ager Vaticanus), de használatos a történelmi Leóváros egy részére, mint a kereszténység számára egyik legfontosabb kulturális negyedre is.³¹ Mindemellett a Vatikán fogalom metonimikus kifejezése is lehet a Vatikánvárosi Államnak, mint ahogyan a közbeszédben Róma is jelölheti Olaszországot, Brüsszel az Európai Uniót, Washington az Egyesült Államokat, vagy Moszkva Oroszországot.

Az Egyház

A II. Vatikáni Zsinat az Egyházat az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének jeleként és eszközeként írta le.³² Legáltalánosabb értelemben a kánonjog szerint az Egyház a Krisztus-hívők közössége. A hatályos kánonjogi kódex (a továbbiakban: CIC 1983³³) a következőképpen fogalmaz: „*Ez az egyház ebben a világban mint alkotmányos és rendezett társaság a katolikus egyházban áll fenn, vagyis a Péter utóda meg a vele közösségben élő püspökök által kormányzott egyházban*”³⁴ Emellett az Egyházat, mint közösséget az alábbi módon írja le: „*Ezen a földön azok a megkereszteltek vannak benne teljesen a katolikus egyház közösségében, akik annak látható társaságában kapcsolódnak Krisztushoz, mégpedig a hitvallás, a szentségek és az egyházkormányzat kötelékével*”³⁵

³¹ Vatikánváros mint kulturális és örökségvédelmi szempontból kiemelt fontosságú területi egység, épületeivel és javaival együtt az 1954.05.14-i kulturális örökségvédelemről szóló Hágai Egyezmény védelme alatt áll. Forrás: <https://whc.unesco.org/en/list/286> (Utolsó letöltés: 2016.03.16.)

³² II. Vatikáni Zsinat, Lumen Gentium c. dogmatikus konstitúció. 1.§.

³³ Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv rövidítése: Codex Iuris Canonici.

³⁴ CIC 1983, 204. kánon, 2.§.

³⁵ CIC 1983, 205. kánon.

Egyszerűsítve mondhatjuk tehát, hogy az Egyház a papságból és a hívekből álló közösség, azonban jóval több is egyúttal mint személyek összessége, hiszen kormányzattal,³⁶ közigazgatási rendszerrel,³⁷ bírói rendszerrel³⁸ is rendelkezik, emellett saját jogot alkot és törvényeket hoz.³⁹ Az Egyház részegyházakra, területi és személyi közigazgatási egységekre oszlik, melyekben az egyházi fórumok hatósági jogkörrel bírnak, hatósági jellegű tevékenységet végeznek.

Az Egyház egészére kiterjedő hatáskörrel bíró és a püspökök részvételével működő legfontosabb egyetemes fórumok a szinódus, a zsinat, illetve a konklávé. A Vatikánvárosi Állam szempontjából talán a legjelentősebb egyházi jogintézmény a konklávé, melyen a pápa által választott püspökök, bíborosok vesznek részt. A konklávé rendeltetése az új pápa megválasztása, aki az egyház feje, a Római Kúria vezetője, egyúttal a Vatikánvárosi Állam államfője. Az Egyház azonban számos állami jellegű funkciója, vonása és tevékenysége ellenére nem állam, az államokkal párhuzamosan létezik, a nemzetközi joggal és a külvilággal a nemzetközi jog alanyaként a Szentszék köti össze – mint egyfajta interfész.

A Pápai Állam

A Pápai Államot, vagy más néven Egyházi Államot a Vatikánvárosi Állam szinonimájaként is használja a köznyelv, tévesen! Míg a Vatikánvárosi Állam az 1929-es Lateráni Egyezményvel jött létre egy apró területen, addig a Pápai Állam az idők során változó nagyságú, de jóval nagyobb területen gyakorolt joghatóságot. Miután Kis Pipin frank uralkodó 756-ban a Római Dukátust, a Ravennai (görög) Exarchátust és öt további várost a pápának adományozott,⁴⁰ a Pápai Állam szuverén országgént működött kisebb megszakításokkal egészen 1870-ig, amikor végérvényesen beolvadt az egységes Olasz Királyságba.

A hasonlóság ellenére, miszerint mindkét állam felett az Apostoli Szentszék gyakorolta (és a Vatikánvárosi Állam esetében mindmáig gyakorolja) a szuverén jogokat a Vatikánvárosi Állam nem tekinthető a történelmi a Pápai Állam jogutódjának, hiszen a két entitás teljesen különböző körülmények között jött létre.

³⁶ Az Egyház legfőbb kormányzó szerve a Római Kúria.

³⁷ CIC 1983, 129-144. kánon

³⁸ CIC 1983, 35-93. kánon és 330-572. kánon.

³⁹ CIC 1983, 1417-1445. kánon

⁴⁰ BALANYI György (1929): *A római kérdés*. Budapest, Szent István Társulat. 17-19.

A Szentszék

A Szentszék, vagy Apostoli Szentszék alatt a pápa személyét és a Római Kúriát,⁴¹ értjük. A Római Kúria pedig a pápát segítő központi kormányzó hivatalokat és apparátust jelentik, melyek mint Róma püspökét és az egyház fejét illetik meg őt. A kánoni kódexben az Apostoli Szentszék a pápát és a kúriát is jelenti, a kúria viszont nem foglalja magában a pápát.⁴² A Szentszék a közfelfogásban szintén gyakran keveredik a Vatikánvárosi Állammal. Bár sok tekintetben egy államhoz hasonlóan jelenik meg, sőt különleges nemzetközi jogalanyisággal is fel van ruházva, összességében mégsem tekinthető államnak, hiszen önálló és elismert területtel, lakossággal nem, "csupán" egyházkormányzattal rendelkezik. A Szentszék feladata a Katolikus Egyházat a külvilág felé, mint jogképes szervezetet megtestesíteni.

A pápa

Végül szükséges szólnunk a pápaságról is, amely fogalom magyarázata szintén problematikus, hiszen erősen összeszővődik az Egyházzal, a Szentszékkel, Vatikánnal, a Pápai Állammal és a Római Birodalommal is. A pápaság alatt a pápák sorát, a mindenkori római püspököt, a katolikus egyház vezetőjét és legfőbb hatóságát kell érteni. A Vatikántól, mint fogalom a földrajzi értelemben vett kötetlensége is függetleníti, hiszen a pápák székhelye a Vatikán előtt jellemzően Lateránban volt. Kivételt képez ez alól a IV. Fülöp francia királlyal elleni konfliktust követő Avignoni fogság időszaka (1309-1377),⁴³ vagy a napoleoni fogság Savonában (1809-1812) és Fontainebleau-ban (1813-14).⁴⁴ Ha pedig az ellenpápákat is idevesszük, akkor meg kell említeni még Pisa (V. Sándor és XXII. János pápasága idején), valamint Aragon városát is (VIII. Kelemen és XIV. Benedek pápasága idején).

2.2. A pápa személye, mint a fogalmi vizsgálódás kiindulópontja

Hogyha rendszerbe szeretnénk foglalni az említett fogalmakat, illetve abban meg akarjuk találni a Vatikánvárosi Állam helyét, érdemes a pápa személyéből és intézményéből kiindulni, hiszen ez az a tisztség, intézmény, amely az összes többi fogalmat gócpontként köti össze. A pápa szó

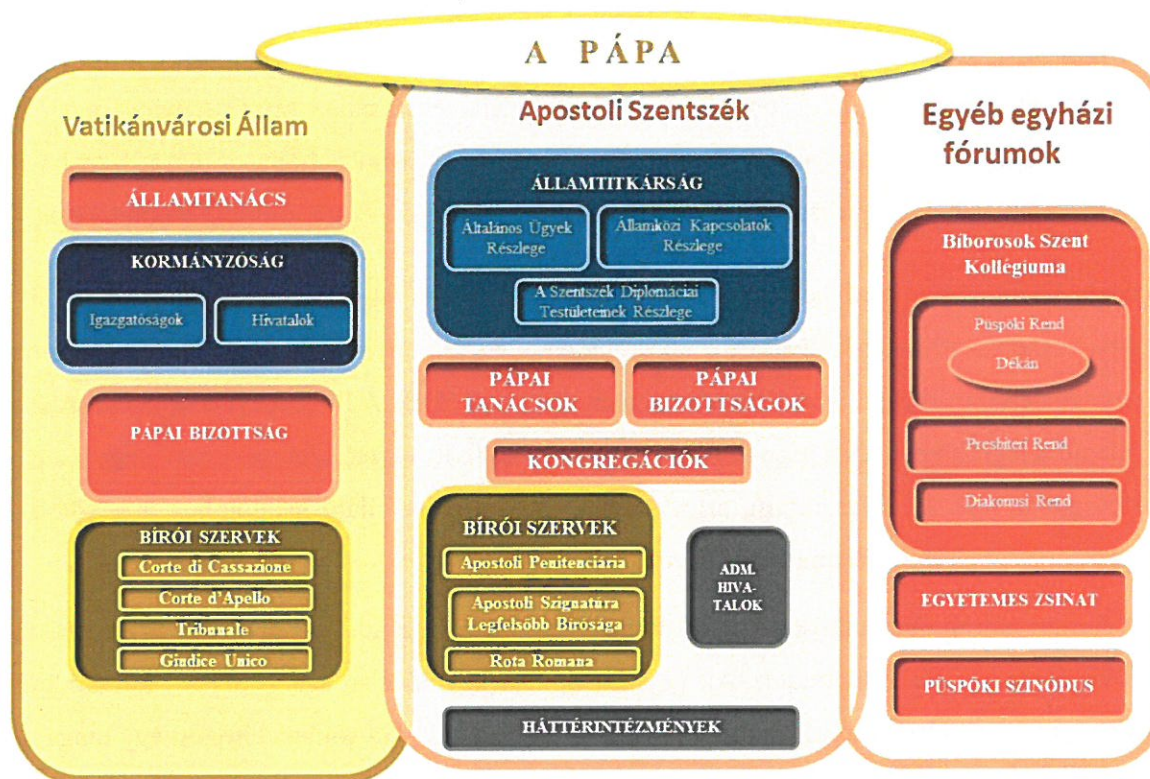
⁴¹ Személyes forrásközlés: ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2017.10.19. Róma-Budapest (telefonos interjú)

⁴² ERDŐ Péter 2014, 292.

⁴³ SZÁNTÓ Konrád (1996): *Egyháztörténelem*. Budapest, Jel Kiadó. 485-493.

⁴⁴ BALANYI György 1929, 29.

a görög pappasz szóból ered, melynek jelentése atya, és eredetileg egy általánosabb megnevezés volt, melyet a klérus szélesebb körében használtak. Idővel a nyugati kereszténységben az egyház fejét jelenti, aki a keresztény hagyományok szerint Szent Péter utóda is.

3. sz. ábra. A pápa dominanciája a Vatikánvárosi Állam és az Apostoli Szentszék szervei, valamint az Egyház fórumai fölött.

A pápa mint a katolikus egyház vezetője, különböző hivatalok és intézmények segítségével irányítja az egyházat. Ezen központi hivatalokat Római Kúriának, a Római Kúriát és a pápát együtt Apostoli Szentszéknek nevezzük. Ahogy arról szó volt a Szentszék feladata az egyetemes egyház vezetése, irányítása mellett az egyházat a külvilág irányába megtestesíteni, a világi nemzetközi jog számára értelmezhetővé tenni. Mindeközben szuverenitását a Vatikánvárosi Állam területén gyakorolja.

A pápa hivatalai

A pápa tulajdonképpen négy hivatalt is visel egyszerre: Ő az egyetemes Egyház legfőbb pásztora, a személyével különös módon összefonódó⁴⁵ püspökök testületének feje, Róma

⁴⁵ ERDŐ Péter 2014, 273.

püspöke, végül de nem utolsó sorban a pápa a Vatikánvárosi Állam minden hatalmat birtokló államfője, abszolút uralkodója.⁴⁶

A pápa címei

Ahogy arról korábban szó volt a Szentszék az a szervezet amely az egyházat a külvilág felé képviseli, és a pápát világi, egyházi és lelki feladatai ellátásában segíti. A pápát megillető legfőbb tisztségek, címek és feladatok tehát: Pontifex Maximus; Itália prímása; Szent Péter utóda; a Nyugat pátriárkája; Jézus Krisztus földi helytartója; a Patrimonium Dei birtokosa;.

Ezek közül a Krisztus helytartója és Szent Péter utóda méltóságok inkább teológiai és egyházszervezeti kategóriába tartoznak, mindemellett a modern világi jogtudomány számára nehezen értelmezhetőek, ezért bővebben nem térünk ki rájuk. A Pontifex Maximus szó szerinti jelentése legfőbb pap, és a pápa az egyházon belül betöltött vezető szerepére utal, vagyis a pápa az Egyház feje. Az Olaszország prímása cím révén a pápa világi hatalomhoz is kötődik, és Olaszországban mint államalkotó tényező jelenik meg.

A Nyugat pátriárkája méltóság még a korai évszázadokból maradt fent, amelyről egyébként már XVI. Benedek pápa lemondott. Az egyházalapítást követő első századokban, miután gyors ütemben nőtt a püspökségek és tartományok száma, a nagy városokban létrejött egy magasabb igazgatási szint, a patriarchátus, melynek joghatósága túlnyúlt az egyháztartomány határán. A jeruzsálemi, antiochiai, alexandriai és bizánci pátriárkák mellett a római pápa volt az ötödik.

A pápa természetesen az egyházi szervezet Rómához kötődő alacsonyabb szintű egyházi igazgatási egységek vezetői tisztségeit is birtokolja, így megilleti őt a Róma püspöke és Róma metropolitája (érseke) méltóság is, melyet a Római Részegyház szervezetében tölt be. A pápa rendelkezik továbbá a pápaság birtokai, vagyis a Patrimonium Petri (Péter öröksége) felett, megválasztásától pontifikátusa végéig, nemcsak rendelkezik a Vatikánvárosi Állam minden értékével, de tulajdonjogot is gyakorol felette.

A pápa címeit Érszegi Márk a Pápai Évkönyvet kiegészítve az alábbi felsorolással írja le:⁴⁷

- Pápa
- Róma püspöke

⁴⁶ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 15.

⁴⁷ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 42-49.

- a Katolikus Egyház püspöke
- Jézus Krisztus Helytartója
- az Apostolok Fejedelmének Utóda
- az Egyetemes Egyház Legfőbb Főpapja
- Egyházfő
- Isten Szolgáinak Szolgája
- Itália Prímása
- a Római Egyháztartomány Metropolita Érseke
- a Vatikánvárosi Állam Uralkodója
- a Nyugat Pátriárkája
- Szentatya

3. A Vatikánvárosi Állam Alkotmányos Berendezkedése

3.1. Az államfő

Ahogy az alkotmány is deklarálja, a Vatikánvárosi Államban az államfő és a szuverén a pápa, aki mindhárom hatalmi ág teljes jogú birtokosa. Ami az államformát illeti, legközelebb a monarchiához áll, hiszen az államhatalmat egy személy gyakorolja, akinek a tisztsége élete végéig, vagy lemondásáig szól.⁴⁸ A mai állam- és politikatudományi terminológiával a Vatikánvárosi Állam kormányformáját viszont nem tudjuk kielégítő módon definiálni.⁴⁹

Ha mindenképpen össze kívánjuk vetni egy parlamentáris demokráciával, nagyon leegyszerűsítve Vatikán „parlamentjének” a Pápai Bizottság lenne tekinthető, „miniszterelnökének” a Kormányzóság elnöke, „minisztériumait” pedig a Kormányzóság által felügyelt központi hivatalokban, igazgatóságokban és szolgálatokban láthatnánk meg. A gyakorlatban azonban több hasonlatot fedezhetünk fel a Vatikánvárosi Állam kormányzata és a helyi önkormányzatok között.

A jelenség leginkább olyan, mintha Róma egyik kerületének helyhatóságát részben kivonva az olasz jog hatálya alól az olasz állam által szerződésben garantált különleges jogokkal és nemzetközi jogalanyisággal ruháznánk fel. A Vatikánvárosi Állam rendeltetéséből, demográfiai és földrajzi adottságaiból egyenesen következik, hogy egyrészt a közigazgatási és állami szervezete is csökevényes, másrészt nem alakultak ki politikai pártok, legfeljebb a Bíborosi Kollégiumban jöhetnek létre időközönként változó platformok, érdekszövetségek.

Visszatérve a Vatikánvárosi Állam államfői tisztségéhez, bár abszolút hatalom illeti meg, mégis találkozunk demokratikus vonásokkal a pápa személyét illetően, hiszen választással nyeri el tisztségét. A pápaválasztás intézményét konklávének nevezik, melynek hatályos szabályait az *Universi Dominici Gregis* című apostoli konstitúció,⁵⁰ illetve a kánonjog tartalmazza.⁵¹

A konklávé a 80. életévüket be nem töltött bíborosok vesznek részt a Sixtus-kápolnában, ahol technikai eszközökkel is biztosítják az eljárás titkosságát. Az eljárás során bíborosokra lehet

⁴⁸ Utóbbi kategória ritkábban szerepel a leírásokban, ami érthető, hiszen Benedek pápa 2013-as lemondását nem számítva legutóbb 600 éve volt ilyenre példa, és az Egyház 266 pápája közül összesen öten éltek vele. A lemondás intézményét a kánoni kódex 332. paragrafusa szabályozza. Ld.: ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest. 2014. 279.

⁴⁹ SZENTE Zoltán (2006): *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet 1945-2005*. Budapest, Osiris Kiadó. 338.

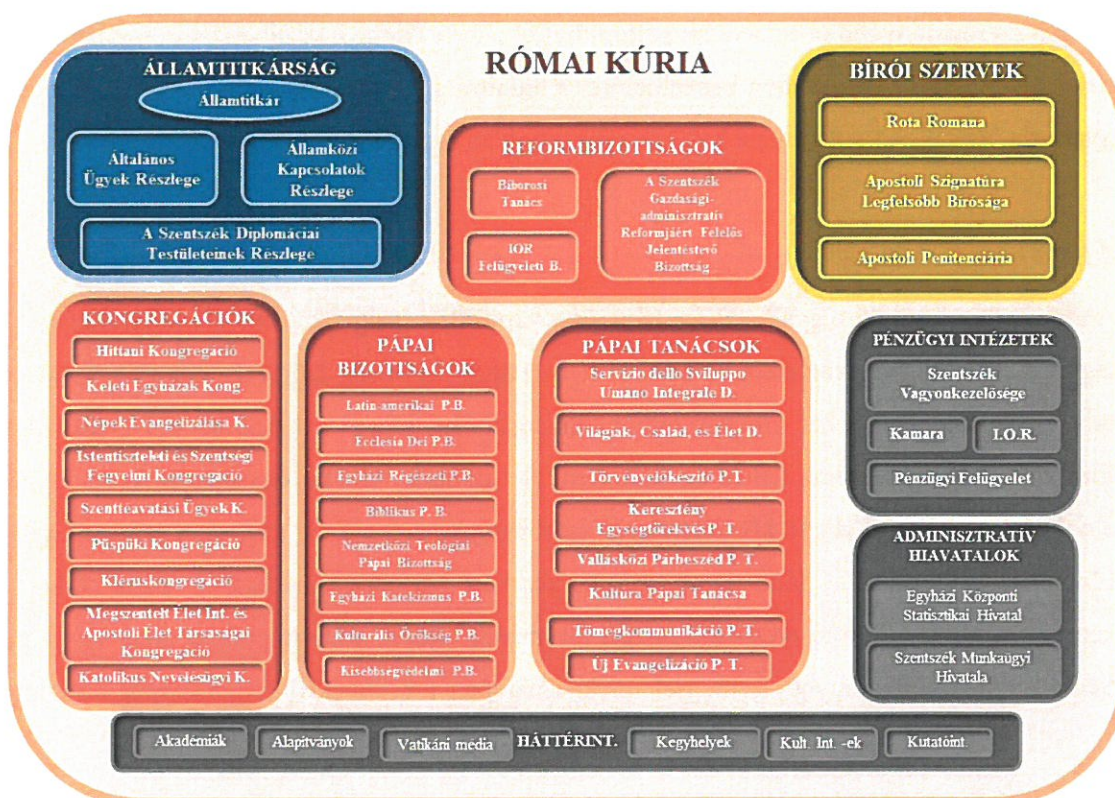
⁵⁰ A Szentszék hivatalos weboldala. *Universi Dominici Gregis* c. apostoli konstitúció (1996.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_22021996_universi-dominici-gregis.html (Utolsó letöltés: 2018.04.04.)

⁵¹ CIC 1983, 332. kánon, 1.§.

szavazatot leadni, és addig ismétlik a szavazásokat, amíg az egyik bíborosra nem érkezik legalább az összes szavazat kétharmada (tartózkodni nem lehet, a részvétel kötelező). A harmincadik sikertelen szavazás után az a bíboros lesz a pápa, akire a legtöbb szavazat érkezik. A sede vacante bekövetkezésének három tipikus esete a pápa akadály alatt az államfői jogok gyakorlását nem állami szerv, hanem az Egyház Bíborosi Kollégiuma végzi bizonyos korlátok között.

3.2. A szuverén

A szuverén jogokat gyakorló Apostoli Szentszék vizsgálata során a pápát és a Római Kúriát kell áttekintenünk. Az előző alfejezetekben a pápával már foglalkoztunk, ebben a fejezetben a 4. sz. ábra segítségével a Róma Kúria szervezetét tekintjük át lényegre törően. A legfontosabb szervek és intézmények az Államtitkárság – mely a pápa “kormányának” tekinthető – a kongregációk, a pápai bizottságok a pápai tanácsok, pénzügyi intézetek, adminisztratív hivatalok és egyéb háttérintézmények. A szakosított hivatalokat összefoglaló néven dikasztériumnak hívjuk.⁵²

4. sz. ábra: A Római Kúria szervezete és intézményei

⁵² ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 80.

Ezek mellett a Római Kúria rendelkezik bírói szervekkel is – a Rota Romana, az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bírósága (Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica) és az Apostoli Penitenciária (Penitenzieria Apostolica)-,⁵³ melyeket fontos megkülönböztetni a Vatikánvárosi Állam bírói szerveitől. Ferenc pápa a Szentszék és a Vatikánvárosi Állam átfogó reformjára szánta el magát, melyek végrehajtására létrehozott három reformbizottságot: Bíborosi Tanács, a Vatikáni Pénzintézet Bíborosi Felügyeleti Bizottsága (IOR) és a Szentszék Gazdasági-adminisztratív Reformjáért Felelős Jelentéstevő Bizottság.

Illetve az ábrán nem szerepel, de ennek ellenére meg kell említenünk a Pénzügyi Felügyelet (Autorità di Informazione Finanziaria), ami nem a Római Kúria része, hanem inkább a Vatikánvárosi Állam és a Szentszék adminisztrációja között “lebeg”, mindkét fél illetékességi területébe tartozó gazdálkodást ellenőrző felügyeleti szerv. És végül szólnunk kell a Pápai Ház Prefektúrájáról (Prefettura della Casa Pontificia) és a Pápai Szertartásmesteri Hivatalról (Ufficio delle celebrazioni liturgiche del sommo pontefice) is.⁵⁴

3.3. A hatalmi ágak

A pápa szerepét tovább vizsgálva megállapíthatjuk, hogy bár az ő kezében összpontosul minden hatalom, bizonyos tekintetben beszélhetünk a hatalmi ágak minimális elválásáról, de csakis a gyakorlatban. A pápa ugyanis a hatásköreit különböző szervekre delegálja.

A törvényhozó hatalom

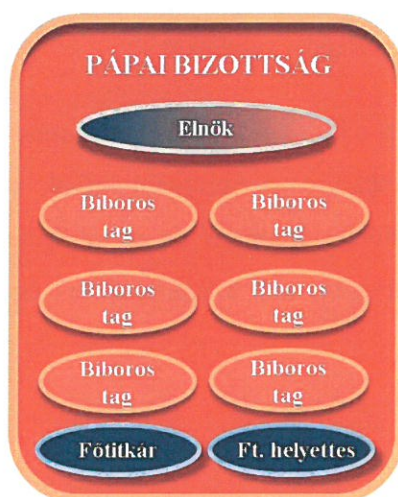
A törvényhozó hatalom gyakorlása a pápa és a Pápai Bizottság között oszlik meg, melynek hét tagját a pápa öt évre választja és nevezi ki. A Pápai Bizottság tagjai az elnököt is beleértve bíborosok, azonban a hét bíboros mellett tanácskozási joggal a Kormányzóág főtíkára és főtíkárhelyettese is részt vehet az üléseken. A bizottság elnöke egyúttal a Kormányzóság elnöke is. A jogszabályok közzétételéről is érdemes szót ejteni, ami az évente megjelenő L'Attività della Santa Sede című gyűjteményben történik, emellett a pápa által saját kezdeményezésre (“motu proprio”) hozott törvények, illetve konstitúciók az Acta Apostolicae Sedis⁵⁵ című gyűjteményben is megjelennek. Továbbá a törvényekről érdemes megemlíteni egy

⁵³ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 90-92.

⁵⁴ ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2018.03.26. Róma-Budapest (telefonos interjú)

⁵⁵ Az Acta Apostolicae Sedis online archívuma. http://www.vatican.va/archive/aas/index_sp.htm (Utolsó letöltés: 2018.04.03.)

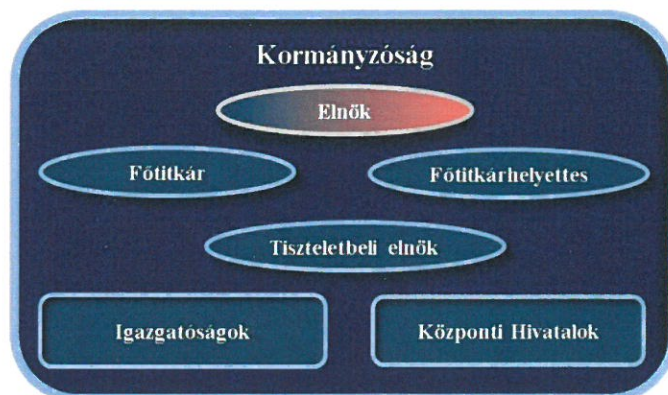
érdekességet, miszerint a Vatikánvárosi Állam törvényeinek számozása - szemben számos más állam jogalkotása során bevett gyakorlattal – nem a naptári évekhez, hanem a pontifikátusokhoz kötődik.

5. sz. ábra. A Pápai Bizottság összetétele

A végrehajtó hatalom

A végrehajtó hatalom részben szintén a Pápai Bizottsághoz tartozik, amelynek irányítása egyszemélyi vezetés által valósul meg. A Bizottság elnöke egyben a Kormányzóságot is vezeti, és mint ilyen a végrehajtó hatalmat gyakorolja. A Kormányzóság az ország mindennapi funkcióit látja el, igazgatja a múzeumokat, fenntartja az Apostoli Palotát és egyéb épületeket, továbbá működteti az egyéb szolgáltatásokat, mint a posta, a könyvtár, a rádió, vagy a kertek. A Kormányzóságnak jogalkotó hatásköre is van, hiszen rendeletet is alkothat, melyet a Pápai Bizottság hagy jóvá.

6. sz. ábra. A Vatikánvárosi Állam Kormányzóságának felépítése

Ezen kívül nem állami, egyházi szervek is segítik a pápa munkáját. A Szentszékhez tartozó Római Kúria által felügyelt Államtitkárság felel például a külkapcsolatokért és a Svájci Gárda irányításáért is. Bár mivel a Vatikánvárosi Állam szuverén állam, önmaga is rendelkezik nemzetközi jogalanyisággal, a diplomáciai ügyeit a Szentszéken keresztül intézi, mely különleges nemzetközi jogalanyisággal rendelkezik.

Az Államtitkárság irányításával a külkapcsolatokat a legatusok és nunciusok ápolják. Ez alól a gyakorlat alól két jelentős kivételt érdemes megemlítenünk: az egyik az Orosz Föderáció, ahol a Szentszék diplomáciai testületet létesített és nagykövetet akkreditált, a másik pedig a Palesztinai Felszabadítási Szervezet, ahol a Szentszéknek egy igazgató által vezetett hivatala működik.⁵⁶

A bírói hatalom

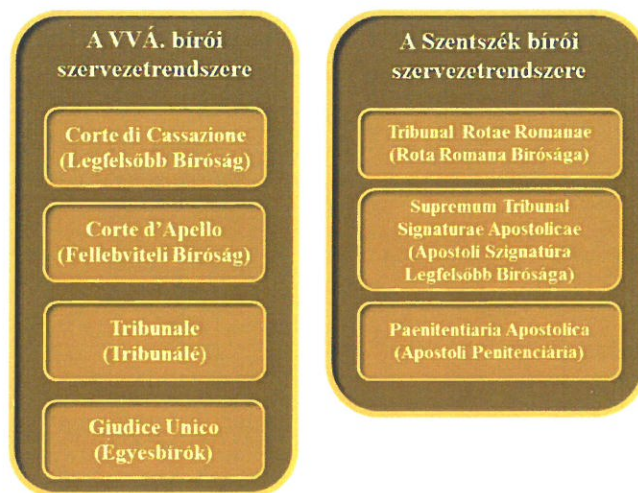
A bírói hatalmat gyakorló szervezet nagyban hasonlít a kánonjog kódexében meghatározott egyházi szervekhez, számos esetben átfedést is felfedezhetünk. Az igazságszolgáltatás szervezetrendszerének alján a kisebb büntető és polgári ügyekben ítélkező egyesbírók (Giudice Unico) működnek. Másodfokon a három bíróból álló Tribunálé (Tribunale) jár el. Innen a négy klerikális bíróból álló Fellebviteli Bírósághoz (Corte d'Appello) lehet fordulni, a legfelső szinten pedig a Legfelsőbb Bíróság (Corte di Cassazione), mint semmítőszék jár el szintén egyházi tagokkal.

Munkaügyekben a Szentszék rendelkezik hatáskörrel, amely a Munkaügyi Hivatal (Ufficio del Lavoro della Sede Apostolica)⁵⁷ révén rendezi a vitás kérdéseket. A büntetésvégrehajtás rendszere csökevényes, hiszen a szabadságvesztéssel járó büntetések letöltéséhez csak egy csendőrségi fogda áll rendelkezésre, így mindenképpen szükség van Olaszország együttműködésére.⁵⁸

⁵⁶ A Szentszék kétoldalú és multilaterális kapcsolatai. Forrás: http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/corpo-diplomatico_index_en.html (Utolsó letöltés: 2018.04.11.)

⁵⁷ A Szentszék hivatalos weboldala. A Munkaügyi Hivatal. Forrás: http://www.vatican.va/roman_curia/labour_office/index_it.htm (Utolsó letöltés: 2018.04.03.)

⁵⁸ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 171.

6. sz. A Vatikánvárosi Állam és a Szentszék bírói szervezetrendszere

A Római Kúriáról érdemes még szólni, mivel a szerv megnevezése megtévesztő lehet. A Kúria nem végez bírói tevékenységet, hanem tanácsadó és adminisztratív funkciókat lát el a Szentszék részeként.⁵⁹ Az igazságszolgáltatásról és a bírói szervezetrendszerről már esett szó. A büntetőjogot és büntető eljárásjogot gyakorlatilag kimeríti a kánoni kódex és az olasz törvények. Ami a büntető végrehajtást illeti Vatikánnak nincs erre alkalmas intézete, csak a csendőrségi fogda áll rendelkezésre, (bár az is inkább ideiglenes), viszont egy Olaszországgal kötött nemzetközi együttműködés szabályozza ezt a területet és az együttműködést. A leggyakoribb bűncselekmények a zsebtolvajlás, kisebb csalások, illetve a Vatileaks botrány számított komoly bűncselekménynek 2012-ben, ami máshol államellenes bűncselekmény lenne, itt lopásnak minősítették a pápa kegyelmet adott a komornyiknak.⁶⁰

3.4. Állami jelképek

A Vatikánvárosi Állam alkotmánya a hatalomgyakorlás és a jogrend mellett az utolsó, 20. cikkben nyilatkozik az állami jelképekről is. Az ország zászlaja két egyenlő hosszúságú függőleges sávból tevődik össze, melyek közül a címer jobboldalán elhelyezkedő sárga, míg a baloldali fehér sávban pedig az állam címerét láthatjuk két egymást keresztező kulccsal és rajtuk a pápai tiarával.⁶¹

⁵⁹ ERDŐ Péter 2014, 290-301.

⁶⁰ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 171.

⁶¹ Ld. 7. sz. melléklet.

7. sz. ábra. A Vatikánvárosi Állam zászlaja

3.5. Gazdaság aspektusok

A ma hatályos alkotmányokra jellemző, hogy az ország gazdaságáról is nyilatkoznak. A vatikáni alkotmány erre a területre vonatkozó rendelkezéseket nem tesz, és ezekre a kérdésekre az utóbbi években került nagyobb hangsúly, illetve készült részletesebb szabályozás. Vatikán gazdasági igazgatását a Római Kúria gazdasági ügyekért felelős prefektusa felügyeli, melyről a Pastor Bonus („Jó pásztor”) című apostoli konstitúció rendelkezik.⁶²

Vatikán gazdaságát is meghatározza földrajzi, politikai és demográfiai helyzete. Infrastruktúráját tekintve szorosan kapcsolódik Olaszországhoz, ahonnan energiát, vizet és működéséhez szükséges létfontosságú termékeket, illetve szolgáltatásokat (például a kommunális szolgáltatások) kap. Bár kiszolgáltatottsága nagy, a Vatikánvárosi Állam bizonyos fokig önellátó. Saját ipara nincs ugyan, de a külterületnek minősülő Castel Gandolfóban egy mintagazdaság működik, mely élelmiszerrel látja el a lakosságot, a maradék pedig a vatikáni boltba kerül. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az állam területén az árak hatóságilag kerülnek szabályozásra.

A Vatikánvárosi Állam fő bevételeit adományokból, egyházi adókból, befektetésekből és az idegenforgalomból szerzi, a pénzügyei nehezen átláthatóak. A probléma orvoslására csak az utóbbi években szánta rá magát a Szentszék, és szervezeti reformok kerültek bevezetésre, a cél

⁶² A Szentszék hivatalos oldala. A Pastor Bonus c. apostoli konstitúció. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus-index.html (Utolsó letöltés: 2016.10.27. 22:43)

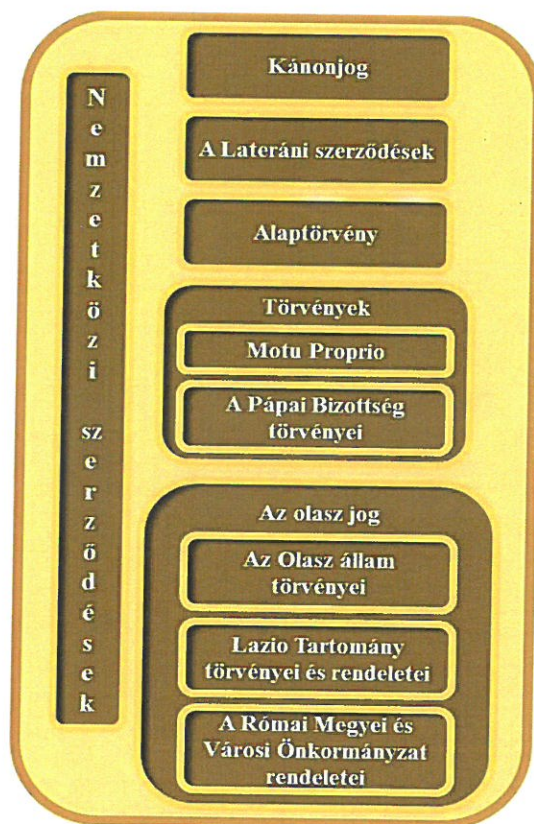
pedig a modern könyvelés szabályainak megfelelő módon működtetni Vatikánt. Érdekes még szót ejteni a hivatalos pénznemről, ami 2002 óta az euro. Bár az Európai Unió hivatalos pénznemét bevezette,⁶³ és nyílt határokkal rendelkezik, a Vatikánvárosi Állam nem tagja sem az Uniónak, sem a Schengeni Egyezménynek, sem a Dublini Egyezménynek.

⁶³ Legge n. CCCLXXI con la quale vengono determinati alcuni adempimenti inerati all'introduzione dell'Euro e alle modalità di repressione delle falsificazioni monetarie, 28 dicembre 2001.

4. A Vatikánvárosi Állam JOGRENDJE

1929-től mint de facto és de iure szuverén állam, a Vatikánvárosi Állam önálló jogrenddel is rendelkezik, mely bár érezhető átfedéseket is mutat az egyházi joggal, mégis különbözik a Katolikus Egyház kánonjogától. A jogrendszerben nemcsak az egyház normái vannak még jelen, hanem a nemzetközi jogé, valamint az Olasz Köztársaságé is. Azt tapasztalhatjuk, hogy főszabályként a Vatikánvárosi Állam saját jogforrásait alkalmazza.

Azok a szabályozási tárgyak, amelyekre ezen normák hatálya nem terjed ki, azt mellékszabályként az olasz jog szabályozza.⁶⁴ A hierarchikus jogrendszerben a jogforrások alapját a kánonjog, a Lateráni Egyezmény és az alkotmány jelentik, ezeket követik a pápa aktusai, a Pápai Bizottság törvényei, az olasz jog és a municipiális jogszabályok. Mindemellett számos nemzetközi normát és szerződést az államra nézve kötelezőnek fogad el a pápa, és az Európai Unióval is születtek közös megállapodások.

8. sz. ábra. A Vatikánvárosi Állam jogforrási hierarchiája

⁶⁴ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 3.§.

4.1. Kánonjog

A Vatikánvárosi Állam jogrendszerének a kánonjog az elsődleges jogforrása, ami alatt a katolikus egyház jogát kell érteni. A kánonjoggal nem lehetnek ellentétesek, alacsonyabb rendű és világi normák, egyúttal a kánonjog a joghézagok, ellentétek és viták során felmerülő jogértelmezés elsődleges és döntő forrása.⁶⁵

Mivel a kánonjog az egyház írott és íratlan szabályait is magába foglalja, némi átfedést mutat a pápa alkotta normákkal. Ezért érdemes inkább a kánonjog kodifikált szabályait, az Egyházi Törvénykönyvet (Codex Iuris Canonici) kategóriaként állítani, melyet a lateráni egyezményt követően kiadott jogforrásokról szóló törvény tett a jogrend részévé. A kódex hét könyvből áll, melyek az általános normák mellett rendelkeznek az egyház szervezetéről, funkciójáról, világi javairól, valamint a szankciókról és eljárásokról. A kánonjog által a vatikáni jogrendszer részeként szabályozott legfontosabb jogterületekre példaként a házassági jogot, az elbirtoklást, vagy az öröklési jogot hozhatjuk fel, melyeket az olasz polgári törvénykönyvtől eltérő módon kivételesen szabályoz a kánonjog.⁶⁶

4.2. A Lateráni Szerződések

A Lateráni Egyezmény Vatikán létének és jogrendjének az alapját képezi. Az 1929-ben az olasz állam és a pápa által kötött szerződés biztosította az ország számára a függetlenséget és megteremtette a közjogi alapokat. A szerződés két alkalommal módosult számottevően. Az 1958-as változtatásra azért volt szükség, mert Olaszország megszüntette a katolikus vallás állami minőségét, melyet egyébként a szerződésben garantált. Ezt követően 1984-ben pedig a II. vatikáni zsinat és a kánonjog 1983-ban elkészült kódexének újításait érvényesítette a Villa Madama-i megállapodás, melynek célja Olaszország társadalmi és politikai fejlődésének követése volt. A megállapodást 1985-ben nemzetközi szerződésben is rögzítették.⁶⁷

4.3. Az Alaptörvény

A Vatikánvárosi Állam alkotmánya a mai formáját II. János Pál uralkodása alatt felállított bizottság munkája nyomán nyerte el 2000-ben, és 2001. február 22-én lépett hatályba. Azelőtt a lateráni egyezmény létrejöttét követően 1929-ben az alkotmányos kérdéseket 6 különböző

⁶⁵ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény) 1. §.

⁶⁶ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 4. §.

⁶⁷ Római Szerződés a Lateráni Szerződés módosításáról (1985.02.18.)

törvényben szabályozta a pápa: vatikán alaptörvénye;⁶⁸ a jogforrásokról szóló törvény;⁶⁹ az állampolgárok és tartózkodási joggal bíró személyekről szóló törvény;⁷⁰ az adminisztratív szervezetről szóló törvény;⁷¹ a gazdasági és pénzügyi szervezetekről szóló törvény;⁷² és végül a közbiztonságról szóló törvény.⁷³

Az új alkotmány Preambulumában a jogrendszert érintő változások rendszerezett és szerves formába történő foglalását tűzte ki célul. A dokumentum rendelkezik a hatalmi ágakról, melyek a pápát illetik, és arról is, hogy a pápa milyen módon gyakorolja a hatalmát. A törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlását konkrétan a Pápai Bizottságra és annak elnökére delegálja, míg a bírói hatalom gyakorlása nincs ilyen pontosan szabályozva. Az alkotmány rendelkezik továbbá a külképviseletről, a széküresedés és az akadályoztatás esetén életbe lépő eljárási rendről, államtitkár és a Pápai Bizottság elnökének jogállásáról, a bíraskodásról, végül pedig az állami jelképekről is.

4.4. A törvények

A pápa alkotta törvények

A pápa közvetlen és közvetett módon is lehet a vatikáni jog forrása. Törvényhozó hatalmát egyrészt a Pápai Bizottságra átruházva gyakorolja, amely törvényeket alkot, másrészt a pápa jelenlétével a püspöki szinódus is hozhat kötelező érvényű normákat. A Motu Proprio a pápa által saját kezdeményezésre alkotott törvény, melyet ő maga ír alá és ad ki. A törvények számozása a pontifikátusokhoz igazodik, vagyis egy új pápa megválasztásával újrakezdődik.⁷⁴ A pápa által alkotott törvények megnevezése: legge.

A Bíborosi Bizottság által alkotott törvények

A pápa mellett a Bíborosi Bizottság alkotja főszabály szerint a törvényeket, melyeket a pápa ellenjegyez. A Bíborosi Bizottság által alkotott törvények megnevezése: decreto.

⁶⁸ Legge n. I. sulle Legge fondamentale della Città del Vaticano, 7 giugno 1929. (A Vatikánvárosi Állam alaptörvényéről szóló 1929. évi I. törvény)

⁶⁹ Legge n. II. sulle fonti del diritto, 7. giugno 1929. (A jogforrásokról szóló 1929. évi II. törvény)

⁷⁰ Legge n. III. sulla cittadinanza ed il soggiorno, 7. giugno 1929. (Az állampolgárságról és a tartózkodásról szóló 1929. évi III. törvény)

⁷¹ Legge n. IV. sull'ordinamento amministrativo, 7. giugno 1929. (A közigazgatásról szóló 1929. évi IV. törvény)

⁷² Legge n. V. sull'ordinamento economico, commerciale e professionale, 7 giugno 1929. (A gazdasági rendszerről, a pénzügyekről szóló 1929. évi V. törvény)

⁷³ Legge n. VI. di pubblica sicurezza, 7 giugno 1929. (A közbiztonságról szóló 1929. évi VI. törvény)

⁷⁴ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény) 2.§.

4.5. Az olasz jog

Az Olasz Köztársaság törvényei

Olaszország törvényeinek alkalmazását külön törvény szabályozza. A 1929-ben kiadott Vatikán jogforrásairól szóló II. törvény helyébe 2009. január 1-től Vatikán LXXI. törvénye lépett. A jogforrásokról szóló új törvény elsősorban az olasz törvények nem automatikusan érvényesülnek a vatikáni jogrendszerben, hanem mellékszabályként, mindemellett nem lehetnek ellentétesek a lateráni egyezménnyel, az alkotmánnyal, a vatikáni törvényekkel, valamint a kánonjog alapelveivel. A Vatikánvárosi Állam számos területet saját törvényeivel szabályoz, mint például az igazgatási bíráskodás, de saját polgári perrendtartással is rendelkezik. Bár a kánonjog kódexében külön könyv szól a büntetőjogról, Vatikán elsősorban az olasz büntetőkódexet és perrendtartást alkalmazza.

a) Polgári jog:

A Vatikánvárosi Állam polgári joga az olasz polgári jogon alapul, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a vatikáni jogrendben az 1942. évi olasz polgári törvénykönyv, illetve annak a vatikáni jogforrásokról szóló 2008-as törvény hatálybalépésének napjáig történt módosításai átvételre kerültek. Azonban vannak kivételek, területek, melyre az 1942-es törvény hatálya nem terjed ki:⁷⁵

- A vatikáni állampolgárságot a Lateráni Egyezmény és külön törvény szabályozza;
- a klerikusokra vonatkozó vagyonkezelés, vagyonszerzés szabályozásának joga
- a házasságot kizárólag a kánonjog szabályozza;
- az örökbefogadásról való döntés a pápa kizárólagos hatásköre;
- az elbirtoklást szintén a kánoni kódex szabályozza;⁷⁶
- az adományozást és öröklést szintén a kánoni kódex szabályozza;⁷⁷
- az anyakönyvi igazgatásról a vatikáni jogalkotó rendelkezik;
- a munkajogról külön vatikáni törvény rendelkezik;⁷⁸

⁷⁵ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 4.§

⁷⁶ CIC 1983, 197-199. és 1268-1270. kánon.

⁷⁷ CIC 1983, 1299-1300. és 1308-1310. kánon.

⁷⁸ Decreto n. CCXXXI con il quale è promulgato il Regolamento generale per il personale dello Stato della Città del Vaticano, 3. maggio 1995. (A Vatikánvárosi Állam személyügyi általános szabályzatáról szóló 1995. évi CCXXXI. törvény).

- a közjegyzői feladatokat az Apostoli Szentszék jogászai látják el, akiket a Kormányzóság elnöke nevez ki.
- a gyógyszerterákiat a Technikai Szolgáltatások Igazgatósága tartja fent.

b) A polgári eljárásjog:

A Vatikánvárosi Állam az 1946-os olasz polgári perrendtartást és annak a 2008-as vatikáni jogforrásokról szóló törvény hatálybalépéséig történt módosításait ültette be saját jogrendjébe.⁷⁹

c) A büntetőjog:

Ami a büntetőjogot illeti, az 1929-es jogforrási törvény által átvett olasz büntetőtörvénykönyv van érvényben, melyet azóta a Vatikánvárosi Állam többször módosított.⁸⁰

d) A büntető eljárás:

A büntetőeljárás szintén az 1929-es jogforrási törvény által átvett olasz büntetőperrendtartás által kerül szabályozásra, melyet azóta a Vatikánvárosi Állam szintén többször módosított.⁸¹

Az olasz municipális normák

Végül meg kell említennünk a municipális normákat is. A Vatikánvárosi Állam jogrendszerének nemcsak az olasz jog országos hatályú törvényei, de alacsonyabb szintű normái is részét képezik. Ezek a Lazio Régió törvényei és rendeletei, illetve a Római Provincia és Róma városának igazgatása által hozott tartományi és helyhatósági rendeletek.⁸²

4.6. Nemzetközi egyezmények

A felsorolt szabályok mellett a Vatikánvárosi Állam természetesen egyéb normákat is alkalmaz, mint például a szabványrendszert, vagy a közlekedési szabályokat. Az állam elismer nemzetközi jogi dokumentumokat, így az Emberi Jogok Európai Egyezményét⁸³ is. Emellett ratifikált több nemzetközi preventív egyezményt is olyan bűncselekményekre vonatkozóan,

⁷⁹ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 5.§

⁸⁰ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 7.§

⁸¹ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 8.§.

⁸² Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény). 12.§.

b)

⁸³ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának hivatalos weboldala (2018): *European Convention of Human Rights*.
Forrás: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Utolsó letöltés: 2018.03.09. 01:26)

melyek egyébként nem jellemzőek az országban, mint például a faji kirekesztés, a terrorizmus, a kínzás, a népiirtás. Vatikán ezzel a nemzetközi közösség előtt kíván példát mutatni, illetve igyekszik elkerülni, hogy a joghézagokkal visszaélésekre legyen lehetőség.⁸⁴

Végül meg kell említeni az Európai Unióval történő együttműködést is, melynek következtében számos szerződés is jogi erővel hat. Az egyik legjelentősebb ilyen dokumentum az Olasz Köztársaság az Európai Közösség és Vatikánvárosi Állam közötti szerződés az euro bevezetésének körülményeit rendezte.⁸⁵ A Vatikánvárosi Állam létrejöttékor meg is születtek az első írásos jogszabályai. Az egyházi jog, az olasz jog, valamint a pápa által direkt, vagy indirekt módon alkotott normák egyre rendszerezettebben jelennek meg. A folyamatban nagy előrelépés volt a II. János Pál pápa által bevezetett új alkotmány, illetve a jogforrásokról szóló új 2008-as törvény, melyek átláthatóbbá és szervezettebbé tették a jogrendszert.

5. A VATIKÁNVÁROSI ÁLLAM IGAZGATÁSA

Bár a Vatikánvárosi Állam teljesen önálló állam, különleges helyzetéből fakadóan nemcsak államrendje, de igazgatási rendszere is sajátos. Közigazgatását szuverén állam lévén elsősorban önállóan végzi, ám vannak olyan igazgatási területek és közszolgáltatások, melyet Olaszországgal együttműködve tud ellátni. Az alábbi területeken az alkalmazandó olasz jog mellett Olaszország az igazgatásban és a végrehajtásban is közreműködik:⁸⁶

- súlyok és mértékek
- találmányok, védjegyek, szabadalmak
- vasút
- posta
- telekommunikáció és a kapcsolódó szolgáltatások, mobilhálózatok
- áramszolgáltatás
- légi közlekedés
- gépkocsiközlekedés
- járványok és fertőzések megelőzése.

⁸⁴ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, p 173.

⁸⁵ ET C299, 25/10/2001

⁸⁶ Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény) 12.§. 1. a).

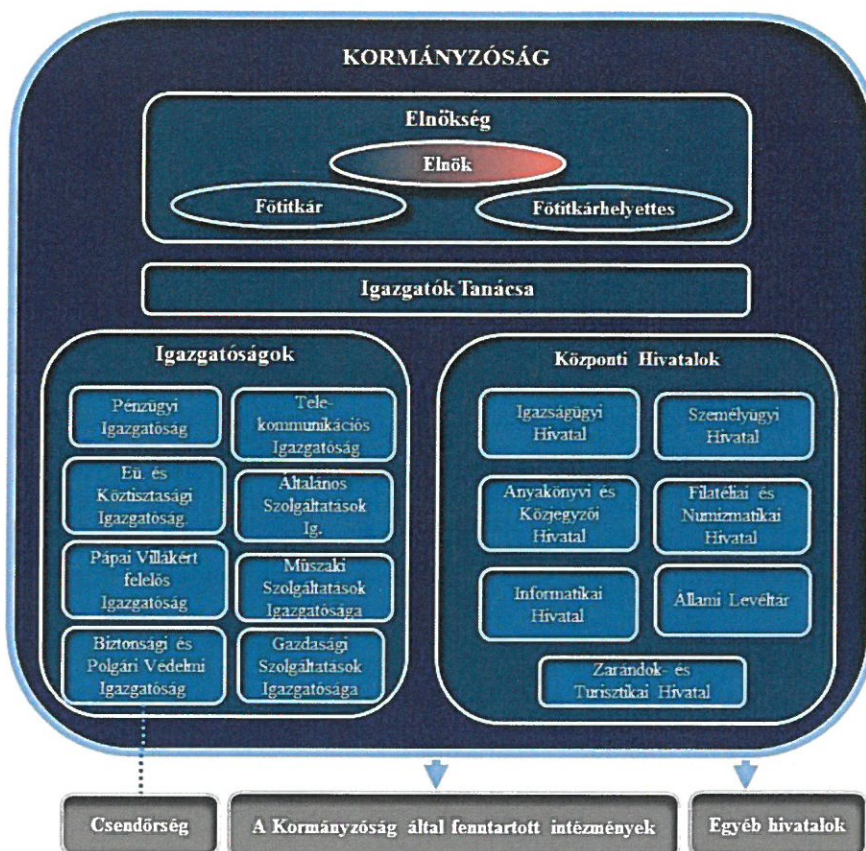
A vatikáni közfeladatok ellátása és közszolgáltatások nyújtása három féle módon történhet: az olasz állam által, a vatikáni állam által, valamint a Szentszék által.

“A Vatikánvárosi Állam egy szolgáltató állam, az az egyetlen értelme a létezésének és a célja, hogy segítse a római pápa és az ő hivatalainak a működését.”⁸⁷

A büntetésvégrehajtás helyzetéről már volt szó, emellett az olasz állam közreműködik például a komolyabb beavatkozást igénylő egészségügyi ellátások, a közműszolgáltatás vagy az áruellátás terén is. Olaszország és a vatikáni állam mellett még egy harmadik, nem állami szervezet is elláthat közfeladatokat, ez pedig a Szentszék, amely a média, a kultúra és a tudományos élet területén is meghatározó szerepet tölt be. Így a Szentszék működteti a Sajtóirodát, a Vatikáni Televíziós Központot, a Vatikáni Internet Szolgálatot, a Vatikáni Nyomdát, a Vatikáni Könyvkiadót, a Vatikáni Titkos Levéltárat, a Vatikáni Apostoli Könyvtárat, a Vatikáni Múzeumot, valamint az akadémiákat, egyetemeket, kutatóintézeteket és alapítványokat is.

Fontos még megemlíteni a Szentszék adminisztratív hivatalait is, mint az Egyházi Központi Statisztikai Hivatal és a Szentszék Munkaügyi Hivatala, utóbbi azért is jelentős, mert a Vatikánvárosi Állam munkajogi vitáiban ítélezik, így ha csak ritkán is ugyan, de mégis kötődik Vatikán állami bírói hatalmához.

⁸⁷ Személyes forrásközlés: ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2017.10.19. Róma-Budapest (telefonos interjú).

9. sz. ábra A Vatikánvárosi Állam végrehajtó, közigazgatási szervei

5.1. A Kormányzóság

Bár ahogy láthattuk, a Szentszék számos közszolgáltatást nyújt és az olasz állam is több területen közreműködik, a legtöbb közfeladatot a vatikáni állam látja el. Az ország önálló igazgatásának irányítása a végrehajtó hatalmat gyakorló Kormányzóság elnökénél (Presidente) összpontosul. A Kormányzóság igazgatóságokból és központi hivatalokból áll, élén az Elnökséggel (Presidenza del Governatorato dello S.C.V.), melynek tagjai a Pápai Bizottság elnöke, akinek a munkáját a pápa által öt évre kinevezett főtítkár (Segretario Generale) és a főtítkárhelyettes (Vice Segretario Generale) segítik. Emellett főleg tanácsadóként a tiszteletbeli elnök (Presidente Emerito) is tagja az elnökségnek.

Az elnök a végrehajtó hatalom gyakorlását delegálhatja a főtítkárra, aki a hivatali teendők ellátását segíti általános helyettesítési jogkörben. Az elnök feladatai közé tartozik a mindennapi működés biztosítása és a központi hivatalok irányítása, mindemellett rendeletalkotási joga is van. Az elnök által alkotott normák két csoportra oszthatók. A törvény erejű rendeleteket a Pápai Bizottságnak kell megküldeni, majd a pápa szentesíti azokat. A jogalkotás ezen módja inkább

a törvényhozó hatalomhoz kapcsolódik. A másik csoportba a végrehajtó hatalom gyakorlásához kapcsolódó, inkább szervezetszabályozó jellegű normák tartoznak, melyet az elnök saját maga ad ki, az igazgatóságok, a hivatalok és a szolgálatok belső szabályozására.

Az elnökség irányításával a közigazgatási feladatokat a Kormányzóság különböző testületei látják el és felügyelik. Az Igazgatósági Tanács bizonyos időközönként az elnök kezdeményezésére ül össze, és a pénzügyi, személyügyi, valamint egyéb, az államot érintő kérdéseket vitat meg. A Tanácsnak teljes jogú tagjai a főtitkár, a főtitkárhelyettes, valamint az igazgatók is. A Kormányzóság szervezeti egységét négy szintre tagolhatjuk, melynek élén az elnökség áll. A legfontosabb közfeladatok ellátására igazgatóságok működnek, melyek különböző osztályai egy-egy specifikusabb terület igazgatásáért felelnek.⁸⁸ A Kormányzóság szervezeti egységei közül a negyedik szintként pedig a Szolgálatokat nevezhetjük meg.

Az Elnökség, az igazgatóságok és hivatalok együttműködését segíti az Igazgatók Tanácsa (Il Consiglio dei Direttori), amely a Kormányzóság koordinatív szerve. A tanács a Kormányzóság vezetőjének elnökletével működő plenáris fórum, melyen az igazgatóságok vezetői vesznek részt, és nyújtanak tanácsokat, illetve technikai támogatást az Elnökség számára.⁸⁹

5.2. Az igazgatóságok

A Pénzügyi Igazgatóság

A Pénzügyi Igazgatóság (Direzione della Ragioneria dello Stato) az állammal kapcsolatos pénzügyek (az Egyházra vonatkozóan más szerv foglalkozik e területtel) felügyeletét végzi, mint a könyvelés és az államkincstár igazgatása; költségvetés, pénzügyi megállapodások előkészítése, valamint auditok lefolytatása.⁹⁰

Az Általános Szolgáltatások Igazgatósága

Az Általános Szolgáltatások Igazgatósága (Direzione dei Servizi Generali) három szervezeti egysége révén három különböző szolgáltatásért, feladatellátásért felel. Az Áruforgalmi Szolgálat (Servizio del Transito Merci) a hétköznapi működéshez szükséges és egyéb termékek

⁸⁸ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. A Kormányzóság felépítése, Igazgatóságok és központi hivatalok. <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/direzioni-ed-uffici-centrali.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.07. 23:16)

⁸⁹ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény). 7.§.

⁹⁰ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 11.§.

és javak beszerzését és elosztását végzi a Vatikánvárosi Állam és a Szentszék különböző szervezeti egységei nevében. Mindemellett a Vasútállomás igazgatásáért is felelős. A Járműszolgálat (Servizio della Motorizzazione) a vatikáni járművek nyilvántartása mellett a vezetői engedélyek kibocsátásáért és felülvizsgálatáért felelős, emellett az állam és a Szentszék hivatalos gépjárműparkjának fenntartását végzi.⁹¹

A Floreria, vagyis a pápai “kelléktár”⁹² pedig a Vatikán minden berendezéért és dekorációjáért felel ideértve azokat a helységeket, melyekben a pápa részvételével kerül sor liturgikus ünnepre, szertartásra és audiaenciára Vatikán és Róma területén. Emellett a felelőskörébe tartozik a pápa, a bíborosok irodáinak és egyéb állami hivataloknak a berendezése, valamint a közterületek virágosítása, dekorációja.

A Biztonsági és Polgári Védelmi Igazgatóság

A Biztonsági és Polgári Védelmi Igazgatóság (Direzione dei Servizi di Sicurezza e Protezione Civile) a Svájci Gárdával közösen, szükség esetén az olasz hatóságokkal és rendészeti szervekkel együttműködve biztosítja a közrendet és a közbiztonságot, továbbá felelős a Csendőrség (Corpo della Gendarmeria) és a Tűzoltóság (Corpo dei Vigili del Fuoco) működéséért is.⁹³

Az Egészségügyi és Köztisztasági Igazgatóság

Az Egészségügyi és Köztisztasági Igazgatóság (Direzione di Sanità ed Igiene) a vatikáni állampolgárok és tartózkodási joggal bíró lakosok számára nyújt non-stop elsősegélyellátást, valamint a szakorvosi rendelést és vizsgálatokat. Emellett fő feladata infrastruktúrájához mérten az egészségügyi ellátás és a köztisztaság biztosítása. Az igazgatóság szorosan együttműködik a független intézményként működő Vatikáni Gyógyszertárral (Farmaci Vaticana) is, mely a gyógyszerek és egészségügyi termékek beszerzéséért, valamint forgalmazásáért felelős.⁹⁴

⁹¹ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 12.§.

⁹² ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 170.

⁹³ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 13.§.

⁹⁴ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. Az Egészségügyi és Köztisztasági Igazgatóság működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/de/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/sanita-e-igiene.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.07.)

A Múzeumokat Felügyelő Igazgatóság

A Múzeumokat Felügyelő Igazgatóság (Direzione dei Musei) a vatikáni kulturális negyedben és azon kívül a Szentszék különböző gyűjteményeihez tartozó minden műkincs és emlékmű gondozásáért felel. Az Igazgatóság által felügyelt és fenntartott szervek és intézmények három csoportba oszthatók. A Vatikáni Múzeumoknak (Musei Vaticani) számos részlegük működik, melyeket a műalkotások és műkincsek művészeti stílusa és művészettörténeti vonatkozása alapján alakítottak ki. A Kiadásért, Eladásért és Reprodukcióért felelős Iroda (l'Ufficio Vendita Pubblicazioni e Riproduzioni) a múzeumokkal együttműködve a művészeti és kulturális értékeket bemutató prospektusok és kiadványok nyomtatását, sokszorosítását és terjesztését végzi.⁹⁵

A Patrons of the Arts in the Vatican Museums pedig az Igazgatósággal együttműködő támogatói kör, mely alapítványi formában adományok gyűjtésével anyagi segítséget nyújt a múzeumok számára. A pénzalap legnagyobb részéből a múzeumok és az építészeti műkincsek felújítása valósul meg. Így például az alapítvány támogatásával történt meg a Szent Pál Katedrális, a Borgia-lakosztály, a Sixtusi-kápolna, illetve Raffaello stanzáinak felújítása. Emellett az alapítvány művészeti témájú rendezvények szervezésével is foglalkozik, mely során különös figyelmet fordít a látás- és halláskárosult gyermekekre.⁹⁶

A Műszaki Szolgáltatások Igazgatósága

A Műszaki Szolgáltatások Igazgatósága (Direzione dei Servizi Tecnici) szükség esetén a Tűzoltósággal együttműködve ellátja az ingatlanok fenntartását. Az Igazgatóság két szervezeti egységgel is rendelkezik: az Építésügyi Szolgálat feladatkörébe tartozik mindenféle az épületekkel kapcsolatos teendő, így a hétköznapiakban az épületek, utcák, kertek fenntartása, felújítása a Vatikánvárosban és a területen kívüli ingatlanokon, mindemellett a kommunális szolgáltatásokat is a Szolgálat végzi. A Közmű Szolgálat pedig Vatikán és a külterületek víz-, áram-, fűtésellátásáról és a klímaberendezések működéséről gondoskodik.⁹⁷

⁹⁵ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 15.§.

⁹⁶ A Patrons of the Arts in the Vatican Museums hivatalos weboldala. Forrás: <http://www.vatican-patrons.org/> (Utolsó letöltés: 2016.11.07.)

⁹⁷ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. A Műszaki Szolgáltatások Igazgatóságának működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/servizi-tecnici.paginate.1.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)

A Telekommunikációs Igazgatóság

Telekommunikációs Igazgatóság feladatai közé tartozik a postai és a távirati szolgáltatások, valamint a telefon biztosítása, melyeket két alegység segítségével lát el: Posta és Távirati Szolgálat és a Telefon Szolgálat.⁹⁸

A Gazdasági Szolgáltatások Igazgatósága

Gazdasági Szolgáltatások Igazgatósága hétköznapi termékek biztosításáért felel, mint az élelmiszer, üzemanyag. Emellett felügyeli a gazdasági-kereskedelmi tevékenységet, és ügyel az állami monopóliumok betartására.⁹⁹

A Pápai Villákért felelős Igazgatóság

Pápai Villákért felelős Igazgatóság a nyári rezidencia és Castel Gandolfo mintagazdasága irányításáért és igazgatásáért felel, emellett fenntartja a kerteket, konzervatóriumokat, felügyeli az állattartást, a mezőgazdasági termékek forgalmazását és az ezekkel kapcsolatos számvitelt. Emellett gondoskodik a villák víz-, fűtés- és áramellátásáról, valamint telefonos összeköttetéséről és minden egyéb a villákat érintő technikai feltételekről.¹⁰⁰

5.3. A központi hivatalok

A központi hivatalok az igazgatóságokkal és osztályokkal ellentétben közvetlenül az elnöknek vannak alárendelve, akit az államtitkár és az államtitkárhelyettes segít a munkájában. A Vatikánvárosi Államban a következő központi hivatalok működnek:¹⁰¹

- a) Igazságügyi Hivatal: tanácsadás jogviták esetén, jogsegély
- b) Személyügyi Hivatal: kezeli a Kormányzóság személyüggyel kapcsolatos hivatalos iratait, kérvényt nyújt be a Kormányzósághoz, figyelemmel kíséri és ellenőrzi az

⁹⁸ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 17.§.

⁹⁹ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. A Gazdasági Szolgáltatások Igazgatóságának működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/servizi-economici.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)

¹⁰⁰ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. A Pápai Villákért felelős Igazgatóság működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/ville-pontificie.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)

¹⁰¹ Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 9.§.

- alkalmazottak továbbképzését, valamint külső cégek munkaügyeit is intézi
- c) Anyakönyvi és Kőjegyzői Hivatal: születési anyakönyvi kivanot, házasság és halálesetek anyakönyvezése, köz és magánokiratok kezelése
 - d) Filatéliai és Numizmatikai Hivatal: pénzverés, bélyegkibocsátás, a Filatéliai és Numizmatikai Múzeum igazgatása
 - e) Informatikai Hivatal: a Kormányzóság hálózatait kezeli, információkat gyűjt a vatikáni tevékenységekről és ügyel a Vatikán kiberbiztonságára
 - f) Állami Levéltár: a Pápai Bizottság, a Kormányzóság, valamint egyéb igazgatóságok, hivatalok és hatóságok levelezésének kezelése és iktatása, valamint a protokoll felügyelete
 - g) Zarándok- és Turisztikai Hivatal: Szent Péter téren működik elsősorban információs szolgálatként

5.4. A Kormányzóság által felügyelt intézmények

Bizonyos intézményeket a Kormányzóság felügyel, de azok nem alkotják a Kormányzóság szervezetének integráns részét. Ezen intézmények közül a legjelentősebbek: a Vatikáni Múzeum, a Castel Gandolfo-i villagazdaság, a Vatikáni Csillagvizsgáló, az Állami Levéltár, melynek egyik szervezeti egysége a Floreria, vagyis a pápai kelléktár, ami felel a Vatikán minden berendezéséért, valamint a régi kellékek őrzéséért.¹⁰²

5.5. Fegyveres szervek

A pápa biztonságát a történelem során számos fegyveres alakulat őrizte, melyek közül ma már csak kevesen működnek. Ilyen történelmi alakulatok közé tartoztak a Pápai Buzogányosok (Mazzieri Pontifici), a könnyűlovasság (Cavalleggeri), a kopjatörők (Lance Spezzate), a vértess lovasság (Corrazze), melyeket 1798-ban feloszlatták, és feladataikat a Nemzeti Testőrség vette át. Rajtuk kívül működött még a Pápai Dragonyosok lovas alakulata, a Vatikán pénzügyőrsége és a Pápai Zuávok Zászlóalja. Miután az olasz csapatok 1870-ben elfoglalták Rómát, csak a Svájci Gárda, a Csendőrség, a Nemzeti Testőrség és a Palotaőrség maradt fenn. VI. Pál pápa 1970-ben feloszlatta a Pápai Nemzeti Testőrséget, a Palotaőrséget és a Csendőrséget, azonban

¹⁰² Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény) 12.§.

2002-től a Csendőrség újra működik.¹⁰³

A fegyveres erőkről már részben volt szó a Biztonsági és Polgári Védelmi Szolgálat kapcsán, melynek vezetését a Csendőrség és a Tűzoltóság parancsnoka végzik. A 2002-ben II. János Pál pápa által újraalapított Csendőrség¹⁰⁴ a biztonság és a közrend őrzésével összefüggő általános funkciókat lát el, így feladatai közé tartozik például a határőrizet, a bűnmegelőzés és nyomozás, valamint pénzügyi és gazdasági szabályozások kikényszerítése.¹⁰⁵

A Svájci Gárda (hivatalos nevén a Pápai Svájci Gárda) első alakulata 1506-ban érkezett Rómába, az első jelentős összecsapás, melyben részt vettek 1527-ben volt, amikor V. Károly császár zsoldosai megszállták Rómát, a Gárda ekkor 189 fővel rendelkezett. Ma 110 fővel működik az alakulat egy ezredesi rangó parancsnokkal, hat főtiszttel és egy tábori lelkésszel. A Gárda három osztagból áll tevékenységük főként őrszolgálatból áll, a fő feladatuk a pápa testi épségének közvetlen védelme.¹⁰⁶ Fontos megjegyezni, hogy a Svájci Gárda nem állami fegyveres szerv, a Vatikánvárosi Állam szempontjából pedig azon funkciója miatt releváns, hogy az államfő személyes védelmét látja el. Azonban a pápa a Svájci Gárdát a Római Kúria legfőbb kormányzó szervén, az Államtitkárságon keresztül irányítja.¹⁰⁷ Ugyanakkor a biztonságért felelős két szervezet (Csendőrség és Svájci Gárda) koordinációjára a Pápai Bizottság létrehozta a Biztonsági Bizottságot (Comitato per la Sicurezza).¹⁰⁸

¹⁰³ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 178-180.

¹⁰⁴ Legge n. CCCLXXIV con la quale l'attuale denominazione „Corpo di Vigilanza dello Stato della Città del Vaticano” è sostituita con quella di Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano”, 2 gennaio 2002. (A Vatikánvárosi Állam Biztonsági Őrségének V.V.Á Csendőrségre történő átnevezéséről szóló 2002. évi CCCLXXIV. törvény)

¹⁰⁵ A Vatikánvárosi Állam hivatalos weboldala. A Csendőrség működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/corpo-della-gendarmeria.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08)

¹⁰⁶ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 181-182.

¹⁰⁷ Személyes forrásközlés: ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2018.03.26. Róma-Budapest (telefonos interjú)

¹⁰⁸ Decreto n. CCCX per lo S.C.V. con il quale è disposta l'istituzione del „Comitato per la Sicurezza, 26 marzo 1999. (A Biztonsági Bizottság felállításáról szóló 1999. évi CCCX. törvény)

6. TENDENCIÁK A VATIKÁNVÁROSI ÁLLAM FEJLŐDÉSÉBEN ÉS ZÁRÓ GONDOLATOK

6.1. Közjogi fejlődés

Végül a Vatikánvárosi Állam alkotmányos fejlődésének és közjogi berendezkedésének megismerése után érdemes áttekinteni az alkotmányos fejlődés irányait, valamint a Vatikánnal kapcsolatos aktualitásokat és nemzetközi kapcsolatokat.

Miniállamról lévén szó, azok közül is a legkisebbről, Vatikán államszerkezetében a pápa és az állampolgárok (valamint a tartózkodási joggal bírók) rendkívül közel helyezkednek el egymáshoz. Talán nincs is még egy olyan állam, ahol az államfő és a kormányzat aktusai ennyire közvetlen és konkrét módon hatnak az állampolgárokra és intézményekre.

Ezért tűnik úgy, hogy Vatikánban a legkisebb - például a múzeumra, a kelléktárra, vagy a gyógyszerháza vonatkozó - aktusok is állami, vagy alkotmányos jelentőségűnek tűnnek. A pápa szinte minden egyes megnyilatkozása tekinthető (ha nem is kötő erejűnek), de elvnek mindenképp, ugyanígy ezen megnyilatkozások egy nagy része normatív, ezek közül pedig számos az államra és az alkotmányos rendre is hatással van.

Jorge Mario Bergoglio pontifikátusának egyik legalapvetőbb jellemzője a szociális érzékenység és az emberközelség. Már a pápai névválasztás is sokat mondó, hiszen a ferences rend alapítójára, Assissi Szent Ferencére utal. Ferenc pápa az első nem európai egyházfő, dél-amerikai származása révén egy új, szélesebb perspektívát hozott Európán kívüli szemléletet. Mindemellett I. Ferenc tagja a Jezsuita Rendnek is, és megnyilatkozásain érzékelhető a szent ignáci tanok közvetlensége, gyakorlatiassága, alkotókészsége.

Ferenc pápa uralkodása alatt 2013 júliusa és 2017 márciusa között összesen 18 motu proprio adott ki. Ezek különböző területeket érintenek - mint a kánonjogi kódex-szel kapcsolatos kisebb módosítások,¹⁰⁹ a házasság semmisségének új szabályai,¹¹⁰ a pénzügyek, a Kommunikációs Titkárság létrehozása¹¹¹ -, azonban az államot is érintő konstitúciók jelentős számban

¹⁰⁹ A Szent Szék hivatalos weboldala. A "De Concordia Inter Codices - Quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur" c. motu proprio. (2016.05.31.) Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/la/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160531_de-concordia-inter-codices.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)

¹¹⁰ A Szent Szék hivatalos weboldala. A "Mitis Iudex Dominus Iesus" c. motu proprio. Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20150815_mitis-iudex-dominus-iesus.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)

¹¹¹ A Szent Szék hivatalos weboldala. A Kommunikációs Titkárság létrehozásáról szóló apostoli levél (motu proprio). (2015.VI.27.). Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20150627_segreteria-comunicazione.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)

irányulnak a Vatikán pénzügyeinek, gazdaságának rendbetételére és átvilágítására.

A Szentszék és a Vatikánvárosi Állam akkor került igazán a figyelem középpontjába, amikor 2012-ben felkerült az Egyesült Államok Külügyminisztériumának pénzmosságyanús államokat felsoroló listájára, ugyanis rengeteg olyan tranzakció ment végbe az IOR-nél,¹¹² melyek során a megbízó neve és az átutalt pénzügyi forrás célja nem volt nyilvános. Az IOR az állam történetében először 2012-ben éves jelentést hozott nyilvánosságra,¹¹³ majd XI. Benedek pápa Ettore Gotti Tedeschi helyett új igazgatót nevezett ki a bank élére. Két évvel később újabb botrány következett, amikor letartóztatták Monsignor Scalano nunciust, aki 20 millió eurót próbált meg a határon átcsempészni. Ferenc pápa alatt két további éves jelentést is kiadott az IOR és intézményes reformok is történtek, de egyelőre még nem sikerült a nemzetközi pénzügyi szervezetek és a közvélemény szkepticizmusát eloszlatni.¹¹⁴

A pénzügyek és a gazdaság rendbetételét nehezítik a történelmi hagyományok is. A Pápai Állam 1870-es fegyveres megszállását követően, a Róma környéki családok és tőkések az évezredes hagyományokhoz híven - bár de iure nem számított annak - továbbra is a pápát tekintették uralkodójuknak. Ennek megfelelően az olyan pápához hű nemes családok, mint a toszkánai Borghese-, vagy a lazioi Balducci-família érthetően viseltettek csillapíthatatlan gyűlölettel a Pápai Államot bekebelező nacionalista Olasz Királyság és II. Viktor Emánuel iránt.

Az egységes olasz állam nemcsak kisajátította a nemesi családok birtokait, de még hatalmas adókat is kivetett a vagyonukra, ezért alakult ki az egyébként törvénytelennek számító gyakorlat, miszerint ezek a családok igyekeztek az évszázadok alatt összegyűjtött vagyonukat a Vatikánban elrejtetni. A jelenség tehát mélyen gyökeredzik, és még napjainkban is tart, a legutóbbi híres pert Angelo Balducci ellen indította az olasz államügyészség.¹¹⁵ Ferenc pápa már hivatalba lépésekor éreztette, hogy meg akarja tisztítani a Vatikán pénzügyeit. Ennek érdekében világi könyvelőkkel töltötte fel a számvitelért felelős hivatalokat.

A Vatikánvárosi Állam motu proprioinak egy jelentős része gazdasági vonatkozású, azonban Ferenc pápa közvetlenége, egyszerűsége az uralmi és közjogi szimbólumok és hagyományok terén is megmutatkozott.

¹¹² A Vatikánvárosi Állam bankja, hivatalos nevén Vallási Művek Intézete (Istitutio per le Opere di Religione), melyet XII. Pius pápa hozott létre 1942-ben a Vallási Művek Hivatalából (Amministrazione per le Opere di Religione)

¹¹³ A Vallási Művek Intézete (I.O.R.) hivatalos weboldala. A 2012. évi jelentés. Forrás: http://www.ior.va/content/dam/ior/documenti/rapporto-annuale/IOR_AnnualReport_EN-2012.pdf (Utolsó letöltés: 2016.10.27.)

¹¹⁴ FRUNZA, Marius Christian (2015): *Introducción to the Theories and Varieties of Modern Crime and Financial Markets*. Academic Press, London. 2015. pp. 161-162.

¹¹⁵ ENGLISH, Andreas (2015): *A Vatikán harcosa*. Szeged, Lazi Kiadó, 2015. 261-264.

6.2. Vatikánvárosi Állam a nemzetközi kapcsolatokban

A Vatikánvárosi Állam állami mivoltából következően eredeti jogalanyisággal bír, azonban a nemzetközi kapcsolatokban jellemzően nem vesz részt, sőt az államot érintő szerződéseket is általában a Szentszéken működő Államtitkárság (Segreteria di Stato) vezetője, a bíboros államtitkár (Cardinale Segretario di Stato) köti meg a Vatikánvárosi Állam nevében és részére. Bár a Szentszék diplomáciai szerepét, már az 1815. évi Bécsi Kongresszus is rendezte, a Lateráni Szerződésben megerősítésre került a Szentszék aktív és passzív követségi joga.¹¹⁶

10. sz. ábra. A Szentszék kormányzó szervei

Az Államtitkárság tulajdonképpen a pápa “miniszterelnöki hivatalának” tekinthető. Fontos azonban megjegyezni, hogy egyházkormányzati szervről van szó, ami nem része a Vatikánvárosi Állam államszervezetének. Az Államtitkárságon hagyományosan két részleg működött: az Általános Ügyek Részlege (Sezione per gli Affari Generali) és az Államközi Kapcsolatok Részlege (Sezione per i Rapporti con gli Stati).¹¹⁷ A nemzetközi kapcsolatokért értelemszerűen az utóbbi felelős, mindemellett Ferenc pápa 2017 novemberében a Pastor Bonus apostoli konstitúció módosításával létrehozta az Államtitkárság harmadik alegységét is a Szentszék Diplomáciai Testületeinek Részlege (la Sezione per il Personale di ruolo diplomatico della Santa Sede) néven.¹¹⁸

A pápa diplomáciai tevékenységében a Vatikánvárosi Állam tehát nem tartalmi, hanem csupán egy technikai tényező. Ilyen módon azonban közvetetten kapcsolódik a pápa megnyilatkozásaihoz, nemzetközi tevékenységéhez, hiszen egy szuverén állam államfőjeként a

¹¹⁶ Lateráni Szerződés 12. cikk (1929).

¹¹⁷ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 82.

¹¹⁸ A Szentszék Sajtó Hivatalának weboldala. Summary of Bulletin: *Communiqué of the Secretariat of State* (2017.11.21.) Forrás: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/11/21/171121c.html> (Utolsó letöltés: 2017.04.03.)

pápának egyenlőséget biztosít a többi állam vezetőjével szemben. A Szentszék diplomáciai tevékenységet több módon is kifejthet.¹¹⁹

- a pápa és az Államtitkárság közvetlen diplomáciai kapcsolatain keresztül
- más államokkal való nemzetközi jogi megegyezések megkötésével,
- nemzetközi konferenciákon és rendezvényeken való részvétellel, valamint
- a pápa által betöltött közvetítőszerep nemzetközi konfliktusok rendezése során.

Míg egy másik tipizálás a klasszikus diplomáciai eszközöket, a pápai valamint egyházi közleményeket és a különböző érdekek és hatalmak közötti közvetítést nevezi meg a legfőbb eszközöknek.¹²⁰

II. János Pál pápa többször is felszólalt az iraki háborúval kapcsolatban, egy a vatikáni diplomáciai testülethez intézett levélben is felhívta a figyelmet Irak helyzetére.¹²¹ XVI. Benedek pápa az iszlámmal kapcsolatban nyilatkozott meg 2006-ban.¹²² Míg az utóbbi időben Ferenc pápa is aktív tevékenységet folytatott a Párizsi Klímaegyezmény megszületése kapcsán, nemcsak *Lausato si'* enciklikájával, hanem konkrét diplomáciai lépésekkel is.¹²³ Azonban Ferenc pápa az ökumenizmus előmozdítása érdekében is tett lépéseket, hiszen Kirill pátriárkával közös nyilatkozatot adtak ki,¹²⁴ emellett Svédországban Luthert méltatta.¹²⁵

Visszatérve konkrétan a Vatikánvárosi Államra, magának az államnak a nemzetközi kapcsolatokban történő szerepvállalása korlátozott. A Vatikánvárosi Állam jellemzően az állami léthez kötődő technikai jellegű együttműködést összehangoló nemzetközi szervezetekben

¹¹⁹ ROTTE, O. Ralph (2014): *Außen und Friedenspolitik des Heiligen Stuhls*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 167.

¹²⁰ BETHKE, Mathias (2011): Die Außen und Friedenspolitik des Heiligen Stuhls – Ein systematisierender Überblick. *Magdeburger Journal zur Sicherheitsforschung*, 1. évf. 1. szám, 10.

¹²¹ A Szentszék hivatalos weboldala. II. János Pál pápa beszéde a diplomáciai testületekhez. (2003.01.13.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps.html. (Utolsó letöltés: 2016.04.17.)

¹²² A Szentszék hivatalos weboldala. XVI. Benedek pápa előadása a Regensburgi Egyetemen. (2006.09.12.). Forrás: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.pdf (Utolsó letöltés: 2016.04.18.)

¹²³ SZABÓ Mátyás (2017): *Fenntarthatóság a Laudato si' enciklikában és a Párizsi Klímaegyezményben*. In: Nyirkos Tamás (szerk.): *Közös jövőnk - A fenntarthatóság elmélete és gyakorlata*. Budapest, Ostrakon Hallgatói Szervezetért Egyesület, 43-46.

¹²⁴ A Szentszék hivatalos weboldala. Ferenc pápa és Kirill pátriárka közös nyilatkozata (2016.02.12). Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/february/documents/papa-francesco_20160212_dichiarazione-comune-kirill.html (Utolsó letöltés: 2016.10.13.)

¹²⁵ A Szentszék Sajtó Hivatala weboldala. Közös Nyilatkozat a Reformációról való katolikus – luteránus közös megemlékezésről. Forrás: <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2016/10/31/0783/01757.html#orig> (Utolsó letöltés: 2016.10.13.)

tag:¹²⁶

- Egyetemes Postaegyesület (UPU)
- Nemzetközi Távközlési Egyesület (ITU)
- Nemzetközi Gabonatanács (IGC)
- Nemzetközi Műholdas Távközlési Szervezet (EUTELSAT)
- Postai és Távközlési Igazgatóságok Európai Értekezlete (CEPT)
- Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Szervezet (INTERPOL)
- Nemzetközi Csillagászati Unió (UAI)
- Nemzetközi Közigazgatástudományi Intézet (IIAS)
- Nemzetközi Tűzmegelezési és Tűzoltási Műszaki Bizottság – Nemzetközi Tűzoltó Szövetség (CTIF)
- Orvosok Világszövetsége (WMA)
- Nemzetközi Levéltári Tanács (ICA)

6.3. Záró gondolatok

A Vatikánvárosi Állam egy rendkívül nehezen vizsgálható és átlátható, történelmi hagyományokkal átszőtt intézményekben és a modern politológia által nehezen magyarázható jelenségekben gazdag állam, mely összességében megfelel a nemzetközi jog kritériumainak. Azt tapasztalhatjuk, hogy a Lateráni Szerződés tartósnak és működőképesnek bizonyult, hiszen a Vatikánvárosi Állam most már majd egy évszázada látja el funkcióját és szuverenitása nem szűnt meg még a II. világháború alatt sem. A Szentszék szuverenitását, amit a Pápai Állam idején politikai, katonai, diplomáciai erejére építő jelentős területtel bíró ország tudott garantálni, ma képes biztosítani egy nemzetközi szerződés által létrehozott fél négyzetkilométernyi kis állam.

¹²⁶ ÉRSZEGI Márk Aurél 2014, 173.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Bibliográfia:

1. ADORJÁNYI Gábor (2001): *Az egyháztörténet kézikönyve*. Budapest, Szent István Társulat.
2. ARRIETA, Juan Ignacio (2006): *Ordinamento giuridico dello Stato della Citta del Vaticano*. Velence, Marcianum Press.
3. BALANYI György (1929): *A római kérdés*. Budapest, Szent István Társulat.
4. ENGLISCH, Andreas (2015): *A Vatikán harcosa*. Szeged, Lazi Kiadó.
5. ERDŐ Péter (2014): *Egyházjog*. Budapest, Szent István Társulat.
6. ÉRSZEGI Márk Aurél (2014): *Pápa, Szentszék, Vatikán*. Budapest, Szent István Társulat.
7. FRUNZA, Marius Christian (2015): *Introdution to the Theories and Varieties of Modern Crime and Financial Markets*. London, Academic Press.
8. GERGELY Jenő (1982): *A Pápaság története*. Budapest, Kossuth Kiadó.
9. HALÁSZ Iván (2010): *Diplomácia és diplomaták*. Budapest, Aula Kiadó.
10. HEATH-BROWN, Nicolas (szerk.): *The Statesman's Yearbook 2017 – The Politics, Cultures and Economies of the World*. London, Palgrave Macmillan UK, 2016.
11. HUDAL, Alois (1935): *Der Vatikan und die modernen Staaten*. Innsbruck, Tyrolia-Verlag.
12. KASPER, WALTER (2015): *Ferenc Pápa*. Budapest, Vigília Kiadó.
13. JELLINEK, Georg (1922): *Allgemeine Staatslehre*. Berlin, Verlag von Julius Springer
14. KARDOS József (2004): *Európai politikai rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó.
15. KARDOS József – LATTMANN Tamás (szerk.): *Nemzetközi jog*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.
16. KIS Csaba (1985): *Európai miniállamok*. Debrecen, Panorama.
17. KOVÁCS Péter (2011): *Nemzetközi Közjog*. Budapest, Osiris Kiadó.

18. LEISING, Hannes (1932): *La Citta del Vaticano und ihre Bürger*. Erlangen, Friedrich Alexander Universität.
19. LIVIUS, Titus (1982): *A római nép története a város alapításától II*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
20. POLZOVICS Iván (1934): *A Lateráni Szerződés*. Budapest, Szent István Társulat.
21. SZÁNTÓ Konrád (1996): *Egyháztörténelem*. Budapest, Jel Kiadó.
22. SZENTE Zoltán (2006): *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet 1945-2005*. Budapest, Osiris Kiadó.

Cikkek:

1. BETHKE, Mathias (2011): Die Außen und Friedenspolitik des Heiligen Stuhls – Ein systematisierender Überblick. *Magdeburger Journal zur Sicherheitsforschung*, 1. évf. 1. szám
2. GARZIA, F. et al.: The Integrated Security System of the Vatican City State. *International Journal of Safety and Security*, 1. évf. 1. szám.
3. ROTTE, O. Ralph (2014): *Außen und Friedenspolitik des Heiligen Stuhls*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
4. RYNGAERT, Cedric (2011): *The Legal Status of the Holy See*. Goettingen Journal of International Law, 3. szám, pp. 829-859.
5. SZABÓ Mátyás (2017): *Fenntarthatóság a Laudato si' enciklikában és a Párizsi Klímaegyezményben*. In: NYÍRKOS Tamás (szerk.): *Közös jövőnk - A fenntarthatóság elmélete és gyakorlata*. Budapest, Ostrakon Hallgatói Szervezetért Egyesület, 2017.
6. THEUTENBERG, Bo Johnson (2003): *The Holy See, the Order of Malta and International Law*. Szerzői kiadás. Forrás: http://www.theutenberg.se/pdf/the_holy_see_the_order_of_malta_and_international_law.pdf (Utolsó letöltés: 2017.11.05. 21:43)
7. YOUNG, Stephen E.: *Separating State from the Church: Researching the Legal System of the Vatican City State*. Forrás: <https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1781&context=scholar> (Utolsó letöltés: 2018.03.01.)

Jogszabályok:

1. Legge n. 214 sulle prerogative del Sommo Pontifice e della Santa Sede, e sulle relazioni dello Stato con la Chiesa, 13 maggio 1871. [A papa és a Szentszék előjogairól, valamint az állam és az egyház viszonyáról szóló 1871. évi 214. törvény (Olasz Királyság)]
2. Legge n. I. sulle Legge fondamentale della Città del Vaticano, 7 giugno 1929. (A Vatikánvárosi Állam alaptörvényéről szóló 1929. évi I. törvény)
3. Legge n. II. sulle fonti del diritto, 7. giugno 1929. (A jogforrásokról szóló 1929. évi II. törvény)
4. Legge n. III. sulla cittadinanza ed il soggiorno, 7. giugno 1929. (Az állampolgárságról és a tartózkodásról szóló 1929. évi III. törvény)
5. Legge n. IV. sull'ordinamento amministrativo, 7. giugno 1929. (A közigazgatásról szóló 1929. évi IV. törvény)
6. Legge n. V. sull'ordinamento economico, commerciale e professionale, 7 giugno 1929. (A gazdasági rendszerről, a pénzügyekről szóló 1929. évi V. törvény)
7. Legge n. VI. di pubblica sicurezza, 7 giugno 1929. (A közbiztonságról szóló 1929. évi VI. törvény)
8. Codex Iuris Cononici (1983). Forrás: http://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/cic_index_lt.html (Utolsó letöltés: 2016.11.28.)
9. A „*Quo Civium Iura*” c. motu proprio (1987.XI.21.). Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_21111987_quo-civium-iura.html (Utolsó letöltés: 2017.04.12.)
10. A *Pastor Bonus* c. apostoli konstitúció. (1988.VI.28.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus-index.html (Utolsó letöltés: 2016.10.27. 22:43)
11. Decreto n. CCXXXI con il quale è promulgato il Regolamento generale per il personale dello Stato della Città del Vaticano, 3. maggio 1995. (A Vatikánvárosi Állam személyügyi általános szabályzatáról szóló 1995. évi CCXXXI. törvény).
12. *Universi Dominici Gregis* című apostoli konstitúció (1996.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jpii_apc_22021996_universi-dominici-gregis.html (Utolsó letöltés: 2018.04.04.)
13. Decreto n. CCCX per lo S.C.V. con il quale è disposta l'istituzione del „Comitatio per la Sicurezza, 26 marzo 1999. (A Biztonsági Bizottság felállításáról szóló 1999. évi CCCX. törvény)

14. Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano 26. novembre 2000. (A Vatikánvárosi Állam Alaptörvénye 2000.11.26.)
15. Legge n. CCCLXXI con la quale vengono determinati alcuni adempimenti inerati all'introduzione dell'Euro e alle modalità di repressione delle falsificazioni monetarie, 28 dicembre 2001.
16. Legge n. CCCLXXXIV sul governo dello Stato della Città del Vaticano. 16. luglio 2002. (A Vatikánvárosi Állam kormányzásáról szóló 2002. évi CCCLXXXIV. törvény)
17. Legge n. CCCLXXIV con la quale l'attuale denominazione „Corpo di Vigilanza dello Stato della Città del Vaticano” è sostituita con quella di Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano”, 2 gennaio 2002. (A Vatikánvárosi Állam Biztonsági Őrségének V.V.Á Csendőrségre történő átnevezéséről szóló 2002. évi CCCLXXIV. törvény)
18. Legge n. LXXI. sulle fonti del diritto, 1. ottobre 2008. (A jogforrásokról szóló 2008. évi LXXI. törvény)
19. Legge n. CXXXI sulla cittadinanza residenza e l'accesso, 22. febbraio 2011. (Az állampolgárságról, a tartózkodásról és a belépésről szóló 2011. évi CXXXI. törvény)
20. A Kommunikációs Titkárság létrehozásáról szóló apostoli levél (motu proprio). (2015.VI.27.). Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco_lettera-ap_20150627_segreteria-comunicazione.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)
21. Universi Dominici Gregis c. apostoli konstitúció. (1996.II.22.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_22021996_universi-dominici-gregis.html (Utolsó letöltés: 2018.04.04.)
22. A “*Mitis iudex Dominus Iesus*” c. motu proprio. (2015.VIII.15.) Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20150815_mitis-iudex-dominus-iesus.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)
23. A *De Concordia Inter Codices - Quibus nonnullae normae Codicis Iuris Canonici immutantur* c. motu proprio. (2016.V.31.) Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/la/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160531_de-concordia-inter-codices.html (Utolsó letöltés: 2016.10.17.)
24. Staatsangehörigkeitsgesetz in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 102-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 11. Oktober 2016 (BGBl. I S. 2218) geändert worden ist. (A német állampolgársági

törvény.) Forrás: <https://www.gesetze-im-internet.de/rustag/BJNR005830913.html>
(Utolsó letöltés: 2016.10.21. 17:32)

Egyéb jogforrások:

1. *Das Reglement über den Rang zwischen den diplomatischen Agenten*. 1815. (A Bécsi Kongresszus Záróokmányának 17. melléklete: Szabályzat a diplomáciai képviselők rangjáról). Forrás: <http://www.staatsvertraege.de/Frieden1814-15/diplomatenstatus1815.htm> (Utolsó letöltés: 2017.11.21.)
2. *Szerződés a Szentszék és Olaszország között* (Lateráni Egyezmény, 1929). Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf> (Utolsó letöltés: 2016.02.11.)
3. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961 (Bécsi Egyezmény a diplomáciai kapcsolatokról, 1961). Forrás: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Utolsó letöltés: 2017.11.21.)
4. *Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954* (A kulturális örökségvédelemről szóló 1954-es Hágai Egyezmény). Forrás: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Utolsó letöltés: 2016.03.16.)
5. *European Convention of Human Rights* (Az Emberi Jogok Európai Egyezménye). Forrás: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Utolsó letöltés: 2018.03.09.)

Egyéb internetes források:

1. Oberpfalz hivatalos weboldala. Oberpfalz kormányzati kerület hivatalos állásfoglalása http://www.regierung.oberpfalz.bayern.de/aktuell/presse/anlagen/anl_pm06/papstbesuch/staatsan/staatsan_deutsch.pdf (Utolsó letöltés: 2017.04.02.)
2. A Vatikánvárosi Állam hivatalos térképe. Forrás: http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/geografia/piantina_compressapdf.pdf (Utolsó letöltés:

2016.04.27.)

3. Vatikánvárosi Állam az UNESCO örökségvédelmi listáján. Forrás: <https://whc.unesco.org/en/list/286> (Utolsó letöltés: 2016.03.16.)
4. Az Acta Apostolicae Sedis online archívuma. Forrás: http://www.vatican.va/archive/aas/index_sp.htm (Utolsó letöltés: 2018.04.03.)
5. A Szentszék Munkaügyi Hivatala. Forrás: http://www.vatican.va/roman_curia/labour_office/index_it.htm (Utolsó letöltés: 2018.04.03.)
6. ET C299, 25/10/2001 (Monetary Agreement between the Italian Republic, on behalf of the European Community, and the Vatican City State and, on its behalf, the Holy See). Forrás: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/monetary_agreement_en.pdf (2016.04.08.)
7. A Kormányzóság felépítése, Igazgatóságok és központi hivatalok. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/direzioni-ed-uffici-centrali.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.07.)
8. Az Egészségügyi és Köztisztasági Igazgatóság működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/de/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/sanita-e-igiene.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.07.)
9. A Patrons of the Arts in the Vatican Museums hivatalos weboldala. Forrás: <http://www.vatican-patrons.org/> (Utolsó letöltés: 2016.11.07.)
10. A Műszaki Szolgáltatások Igazgatóságának működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/servizi-tecnici.paginate.1.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)
11. A Gazdasági Szolgáltatások Igazgatóságának működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/servizi-economici.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)
12. A Pápai Villákért felelős Igazgatóság működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/ville-pontificie.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)
13. A Csendőrség működése. Forrás: <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/corpo-della-gendarmeria.html> (Utolsó letöltés: 2016.11.08.)
14. . Summary of Bulletin: *Communiqué of the Secretariat of State* (2017.11.21.) Forrás: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/11/21/171121c.html> (Utolsó letöltés: 2017.04.03.)

15. II. János Pál pápa beszéde a diplomáciai testületekhez. (2003.01.13.) Forrás: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps.html .(Utolsó letöltés: 2016.04.17.)
16. XVI. Benedek pápa előadása a Regensburgi Egyetemen. (2006.09.12.). Forrás: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.pdf (Utolsó letöltés: 2016.04.18.)
17. Ferenc pápa és Kirill pátriárka közös nyilatkozata (2016.02.12). Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/february/documents/papa-francesco_20160212_dichiarazione-comune-kirill.html (Utolsó letöltés: 2016.10.13.)
18. Közös Nyilatkozat a Reformációról való katolikus – luteránus közös megemlékezésről. Forrás: <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2016/10/31/0783/01757.html#orig> (Utolsó letöltés: 2016.10.13.)

Személyes forrásközlés:

1. ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2017.10.19. Róma-Budapest (telefonos interjú)
2. ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2018.03.25. Róma-Budapest (telefonos interjú)
3. ÉRSZEGI Márk Aurél nagykövetségi tanácsos, Magyarország Vatikánvárosi Nagykövetsége. 2018.03.26. Róma-Budapest (telefonos interjú)

